ANTE GRIMANI

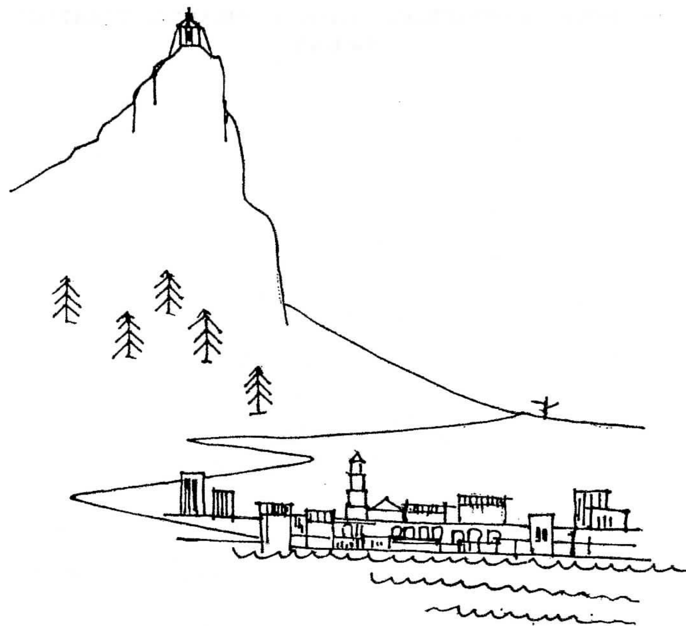
Voda puta i izletnici

SPLIT, 1974.

ANTE GRIMANI

VOĐA PUTA I IZLETNICI

SPLIT
1974

Izdavač:
PLANINARSKI ODBOR OPĆINE SPLIT

Uz pripomoć i zahvalnost:
CENTRU ZA ŠKOLOVANJE STRUČNIH KADROVA SAVEZA ZA FIZIČKU KULTURU OPĆINE SPLIT

Planinarskim društvima:
»MOSOR« — »SPLIT« — »KOZJAK«

OPĆINSKOJ KONFERENCIJI SAVEZA OMLADINE HRVATSKE
SPLIT

Tisak: NITTP »SLOBODNA DALMACIJA« — SPLIT

U čast 100 godišnjice
planinarstva
u Hrvatskoj i Jugoslaviji
svim
ljubiteljima prirode
posvećuje — pisac

P R E D G O V O R

Naši planinarski izleti, kao i svi ostali izleti u prirodu, zahvaćaju sve više maha, dobivaju sve više sljedbenika, ali i sve više obaveza. Primjeran je planinarski rad, brojni su planinarski izleti, ali su i obaveze planinarskih vodića velike. Pored svih planinarskih radova krajnji je cilj dovesti ljude u prirodu, odgojiti pionire i omladinu, odgojiti prave planinare, poznavaoce, ljubitelje i branioce domovine. Planinarska literatura je oskudna, osjeća se potreba za jednom sažetom brošurom, uputama o planinarskim izletima i pripremama.

Ovoj knjižici je svrha dati upute, što je potrebno i što treba poduzeti da izlet uspije, jer nije dovoljno osloniti se na nekolicinu, koji su u to upućeni. Više puta su Društva i Savezi organizirali kratka predavanja ili tečajeve, koji su bili teško dostupni, nisu postizali željeni masovni uspjeh. Ovom knjižicom uz praktično tumačenje efekat će biti znatno veći, naravno, najveći je dugogodišnje iskustvo, dakle praksa.

Treba osposobiti i upoznati šire krugove kako što činiti i poduzeti u izvjesnim momentima, jer neznanje, nepažnja, nemar, nekad znaju biti uzroci nezgoda i nesreća. Do sada smo prolazili donekle dobro, ali planina uvijek vreba sa svojim opasnostima. Jedan neuspjeh ili nesreća, pored svoje tragedije, ruši nam i naš planinarski ugled, a mala uputa može katkad mnogo koristiti. Ovo je pisano više za početnike, ali i stariji će naći bar nešto na što prije nisu pazili te mlađima prenijeti.

Da bi društvo uspjelo odgojiti pravog planinara članovi uprave moraju se založiti i žrtvovati bez neke naknade za trud. Neka ne prihvate ovu dužnost kao teškoću, nego kao zabavu. Mi često ističemo, da je planinarstvo nešto vi-

še, ali to treba dokazati planinarskim odgojem, svojim radom i svim planinarskim vrlinama. Neka ova knjižica tome doprinese.

Uspjeh izleta zavisi najviše o pripremi i vođi puta, a i o samim izletnicima, o njihovoj spremi i disciplini.

Sakupljao sam ove primjere i opažanja tokom dugogodišnjeg vodstva. Često puta nisam znao što da u izvjesnom momentu poduzmem, ali me je spasila snalažljivost iz prakse. Zato je ova knjižica za vođe i izletnike, ferijalce, izviđače, nastavnike i đake, koji žele da se po prirodi kreću, ukratko za svakog ljubitelja prirode. U njoj će svatko naći što baš njemu treba. Ovo je zbirka ne samo mojih uputa, opažanja i sugestija, već i onih mojih drugova, koji su mi pomagali dugi niz godina, podržavali me u radu, iznosili svoja zapažanja o izletima. Koristio sam se i planinarskom literaturom. Moje zdravstveno stanje ne dozvoljava mi više u planine, zato posvećujem ovu onima koji tu sreću imaju i želim im mnogo uspjeha. Neka je hvala svima koji su bilo čime omogućili da ova knjižica izađe.

Ova zapažanja sam iznio vrlo sažeto, katkad sam morao nešto i ponavljati. U zadnjem poglavlju, u popisu literature, naći ćete opširnija tumačenja svega ovdje iznesenoga. Time bi ove upute popunile skromnu planinarsku literaturu.

Split, siječnja 1974. *Pisac*

ZNAČAJ PLANINARSTVA

Ta je tema mnogo i često objašnjavana, prepustimo je drugima, da o njoj raspravljaju u člancima i knjigama, ja ću nabrojiti samo neke tačke, da bih vas potakao na razmišljanje.

Stara je istina, da čovjek odlazi u prirodu kad hoće da se oplemeni, odmori i nađe zadovoljstva. Priroda je magnet koja nas vuče na more i na uspone, budeći u nama bogate doživljaje i vedra raspoloženja. Ona privlači pionire, omladince, starije svih godina i struka.

Humanisti pozivaju »vratiti se prirodi«. Slikari je slikaju, prirodoslovci je proučavaju, pjesnici i književnici joj posvećuju svoja djela, njome se ushićuju. Petar Zoranić piše naš prvi, pjesničko djelo-roman »Planine« (1536). Mnogi znani i neznani nalaze u njoj odmor i život, s ushićenjem gledaju planinske vrhove. Planinarstvo je zbirka pojmova fiskulture i kulture, odgoja i drugarstva, upoznavanja naroda i njegova folklora te povijesti svoje domovine. Treba otvoriti oči, ne ići slijepo. Nogom koracati, a umom dolaziti do cilja, jer umor će proći, a zadovoljstvo će ostati. Zdravo je odgajati se pješačenjem, usponima, teškoćama, disciplinom, jačanjem, drugarstvom. Korisno je znati pripremiti izlet pažljivo, sadržajno, pozitivno i nezabravno, naučiti redu, disciplini, zakonitosti, poštovanju t. j. dobrom planinarskom odgoju. Svaki je izlet osvježenje, duševna i tjelesna razonoda.

Planinarstvo, Prijatelj prirode i Rekreacija su uski pojmovi koji se u mnogome stapaju u jedan; odvesti izletnike u prirodu i pokazati im da zabave može biti i na planini. Trgnuti ljude sa njihovih radnih mjesta i oduševiti ih prirodom, ojačati ih za rad, privući da okušaju vlastite snage, snalažljivost i samoinicijativu, živjeti prirodnim životom uz vatru i šatore, saditi i čistiti šumu, graditi skloništa i domove, koristiti zajednici, udisati čisti zrak, uživati u izlazu

i zalazu sunca, slivu boja, zvjezdanoj noći, životinjama, tišini prirode, šumu vjetra te žuboru vode. čuvati prirodu, biljke, životinje, kamenje. Osjetiti da se sa danom odmora u prirodi rješavaju sitne brige i dobivaju nove snage.

Planinarstvo je duševna i tjelesna zrelost, koja stvara napredak i razvija drugarstvo.

Malo je toga ovdje obuhvaćeno, jer sve ovo treba DOŽIVJETI. Planinarstvo se postepeno transformira, ali njegovu srž treba sačuvati. Na kraju ove knjižice u poglavlju »Literatura« naći će se više o njegovom razvoju i značenju.

OBLICI I VRSTE IZLETA

Iz naslova vidimo, da izleti mogu biti raznovrsni, pa ih dijelimo na lakše ili teže, na manifestacione i zabavne. U biti svaki je planinarski izlet zabavan i osvježavajući, jer smo proveli dan u »ljekovitoj« prirodi. Često sam znao reći: »Umor prolazi — zadovoljstvo ostaje«.

Ravničarski izleti

Nazovimo ih tako, jer su to izleti kada sa malo napora postizavamo osvježenje i zadovoljstvo. To su izleti po nizini ili blagim usponima po krajevima koje često ne poznamo, ili kad nismo raspoloženi za veće uspone. Preporučuju se početnicima. Ovi izleti moraju zadržati planinsko obilježje, izbjegavati neke pojave koje se javljaju u gradskoj sredini. Do cilja dolazimo pretežno vozilom.

Brdski izleti — visokogorski

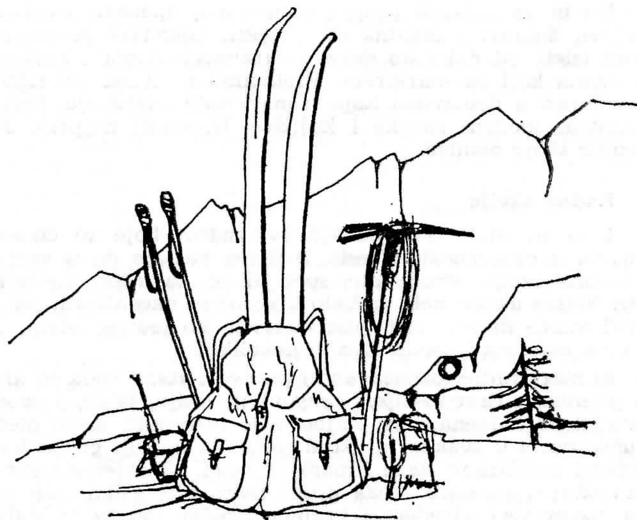
To su izleti sa lakšim ili težim usponima, ljetni i zimski, postižemo ih bez pomagala, do cilja stižemo pretežno hodanjem. Hodati, gledati, zapažati, proučavati prirodu i njene ljepote, te u njoj uživati.

Alpinistički

To su izleti čiji je cilj savladati nepristupačne stijene pomoći užeta, klinova, sponki (karabinera), čekića, dereza, cepina, specijalnih cipela i ostale opreme bez koje se ne bi mogao postići cilj i osvojiti vrh. Usponi imaju svoje stupnjeve teškoće (I—VI) u navezu. Za njih se treba dobro primiti i znati mnogo, te imati ove odlike: hladnokrvnost, neustrašivost, jaku volju i zdravlje te iskreno drugarstvo.

Spiljarski (speleološki) izleti

To su izleti sa alpinističkim odlikama, ali umjesto u visinu, ovdje se spuštamo u nepoznatu tamu i dubinu zemlje. Spiljari koriste nauci, otkrivaju i istražuju podzemne ljepote i život u njima. Oni imaju razna pomagala: kacige, odijela, lampe, ljestve, vitla i dr.

GSS — Gorska služba spasavanja

Skup snažnih i humanih planinara, koji svoje živote stavljaju u opasnost, da bi spasili nastradale bilo na stijeni, snijegu ili spiljama. Njihov zadatak može biti i tužan, ali je duboko human i drugarski. Moraju uvijek biti spremni da posreduju i pomognu u najtežim situacijama.

Izleti po snijegu

Skijanje (smučanje) po snijegom pokrivenim planinama. Pored dobre i nepromočive obuće i odjeće treba imati skije (smučke) sa štapovima. U primorskim krajevima gdje snijeg rijetko pada zadovoljavaju se sanjkanjem i grudanjem na radost pionira i omladine. Za visokogorsko skijanje potrebno je znanje temeljne skijaške tehnike. Treba poznavati snježne površine, usjeke, pukotine, strehe, lavine, ledenjake i biti na njih spreman, a naročito na vremenske prilike.

Transversale

Da bi se pojačali posjeti planinama, upoznali najljepši krajevi, domovi i planinarski objekti, potrebno je organizirati izlete od nekoliko dana po transversalama i kružnim putovima koji su markirani. Prethodno se treba povezati i informirati u društvima koja transversale održavaju, izdaju uputstva, spomen značke i knjižice. Upoznati najprije sve planine svoje okolice.

Radne akcije

I to su izleti! Tu spadaju svi radovi koje su članovi društva u mogućnosti izvesti. Društva nastoje da u svojim redovima imaju stručnjake, specijaliste, zanatlije, liječnike i dr. Radne akcije nebi trebalo tako oštro akcentirati, jer je svaki manji ili veći rad ipak sastavni dio jednog izleta. To je naša obaveza i ponos. Evo ih nekoliko:

a) markiranje (označavanje) putova i staza kuda se kreću planinari. Crveno-bijeli krugovi ili linije, table, stupovi, čovuljci od kamena i dr. Najbolje je razdijeliti teren među društvima, a u svakom društvu treba da postoji grupa koja održava markirane staze i markira nove. Nevrijeme i sunce brzo izbrišu znakove. Vođa grupe mora biti jedan član dobro upoznat sa određenim krajem (predio), on uz to stalno poučava mlađe. Podaci se unašaju u specijalne planinarske karte, izlažu u društvenim prostorijama ili umnožavaju;

b) pošumljavanje golih površina, naročito priobalnog pojasa. Nekoliko sati pod stručnim nadzorom, kao kopati rupe i saditi drveće u jesen, a početkom godine čistiti šumu od štetočina. Nema naročite ljepote prirode bez šuma! Za »dan pošumljavanja« treba prethodno održavati propagandna predavanja i provesti agitaciju. Bacimo sadnicu gdje god možemo, jer i u maloj škrapi nikne borovo stablo. Imamo mnogo primjera kako su planinari pošumljavali golet i planine;

c) gradnja planinarskih objekata. To su možda najteže radne akcije, ali bilo ih je i bit će ih uvijek, ako smo planinari. Nošenje materijala, zemljani radovi, manuelni radovi i drugi, kolika je to korist? Ali taj objekt, postaje naš krov, naš dom, naš ponos. Za maketu skloništa »Vickov stup« na Mosoru, darovanog Planinarskom muzeju Samobor, donio sam kamenje baš sa vrha Mosora i nije mi bilo teško!

Manifestacioni izleti

To su izleti, nastupi, parade, koji su izraz naše izgrađene planinarske svijesti i spreme. To su momenti kada manifestiramo neplaninarima naš rad i napredak, tada nitko ne bi trebao izostati. Ističemo društvene i državne embleme uz svirku i pjesmu — po planinarskom običaju:

a) orijentaciono takmičenje. To je hodanje nepoznatim pravcem po planini uz pomoć geografske karte i kompasa sa raznim preprekama i pitanjima, od određene kontrolne točke do slijedeće kontrolne točke, do konačnog cilja. Korisno, poučno i planinaru potrebno;

b) smučarska natjecanja. Pored fizičke kondicije tu spadaju natjecanja u duljini i brzini staza, vještini prelaženja, skokovi na skakaonicama, pa i međunarodna natjecanja. Dolaze do izražaja gdje ima dobrog i dugotrajnog snijega;

c) otvorenje planinarskih objekata, domova, kuća i skloništa. To su planinarima najdraži momenti djela naših ruku uz zahvalnost onima koji su nas shvatili i potpomogli;

d) međudruštveni izleti. To su veći sastanci između društava, sa upozanavanjem, izmjenom iskustava, bratimljenjem, te razvijanjem pravog planinarskog drugarstva. »Dan planinara« je pravi manifestacioni oblik izleta, kada se sastanu sva okolna društva. Posjete planinara iz udaljenih krajeva ostaju dugo u sjećanju;

e) pohodi, marševi, parade, štafete, memorijali. To su izleti tragovima partizana i NOR i ofenziva preko brda i dolina sa emblemima društva i štafetnim palicama. Završavaju se ispred spomenika ili počasne tribine;

f) sletovi. To su skupovi koje organiziraju Savezi na istaknutim planinarskim točkama i planinama u svrhu upo-

znavanja, manifestiranja, zbližavanja. Tu najviše dolazi do izražaja logorovanje pod šatorima.

Zabavni izleti

Oni imaju nešto od ravnih, a nešto od manifestacionih. Svakako, oni se priređuju za zabavu, dobro raspoloženje članstva uz odustajanje od običnih planinarskih zadataka, a pogodni su za početnike. Priređuju se prevoznim sredstvima uz izvore, na travnjacima ili negdje uz rijeku, svakako na zgodnim mjestima te kombinirano po planinama i gradovima. Imaju zadatak da članstvo raspolože, a eventualne nečlanove učlane, te sve skupa oduševe lijepim položajem, vidikovcima, panoramama i zabavom. Zabavni karakter izleta treba upotpuniti nekim programom, šalama sa prošlih izleta, skečevima, muzikom i sl.

Camping (kemping). To je najnovija vrsta izleta. Spada također u rekreaciju u prirodi. Na izlet se polazi sa svojim kolima, šatorom koji sadrži nužan konfor, smješta se nedaleko od cesta u ugodnom ambijentu u blizini pitke vode.

Nigdje ne stoji da će svaki izlet potpuno uspjeti i da će svi biti zadovoljni. Ima onih koji će izabrati lakše i zabavnije izlete, ali sa »opasnošću«, da na nekima većim i daljim i ljepšim izletima »ne bude« za njih mjesta u autobusu, jer su ih popunili prvenstveno članovi koji su sudjelovali na radnim akcijama.

Time smo opisali sve oblike i vrste izleta, vidjeli smo da i kod planinara ima natjecanja, zabave i ljepote, te da mi spadamo više nego u obični natjecateljski sport. Novog člana sistematski uvađati izletima u planinu i ne premarati ga već u početku.

GODIŠNJI PLAN IZLETA

Svako društvo ili grupa mora imati pored svog plana rada i svoj godišnji plan izleta kojega se treba što više pridržavati. Taj plan sastavlja društvo nakon što je dobilo od Planinarskog saveza plan nazvan »Kalendar akcija za tekuću godinu« (vidi »Naše planine« br. 1/2 za 1962. i 1963. g.).

U društvu sastavljaju plan prvenstveno oni, koji su upoznati sa prilikama, terenom, te koji su bili češće vođe puta, pa su im poznate sve potrebne okolnosti. U nekim društvima postavlja ga izletna sekcija zajedno sa upravnim odborom. U koliko postoje u društvu grupe kao: pionirska, omladinska, seniorska, alpinistička, spiljarska i dr., one će za sebe napraviti svoj plan izleta i sve će ga grupe skupa uskladiti sa općedruštvenim planom rada i izleta. Pojedine grupe će preuzeti veće izlete u visoko gorje za vrijeme svojih godišnjih odmora, tokom ljeta, to su oni snalažljiviji. Ne treba zaboraviti i zajedničke izlete sa društvima iz bliže i dalje okolice.

Na godišnjoj skupštini ili na članskim sastancima članstvo često predlaže neke izlete za praznike, to treba razmotriti i ne donositi brze odluke. Plan mora imati mogućnosti da se može mijenjati ili upotpunjavati tokom godine. Izleti su planirani po svrsi kao u prethodnom poglavlju, o tome članstvo treba da vodi računa. Ne mogu se mimoići »dan planinara«, »dan pošumljavanja«, gradnje, obaveze i sl.

Na donošenje plana utječu podaci ranijih godina, sastav članstva, poznavanje terena, napornost izleta, duljina dana, vrijeme, vrsta prijevoza i sl. Nije za svakoga svaki izlet, bar ne u početku, a kasnije kad očvrsne i disciplinira se, svaki će mu izlet biti dobar. Pojedine manje grupe će uvijek biti zadovoljne, jer su strpljive i jer su se međusobno snašle, a vole prirodu. Planove se postavlja kod većih izleta, a za manje je dovoljno znati sat i mjesto sastanka, pa da se lako

odluče za ovaj ili onaj smjer. To su naravno iznimke, koje ne opravdavaju nesastavljanje godišnjeg plana društva.

Postaviti plan nije lako, ali izvršiti ga mnogo je teže. Pri postavljanju plana imamo raznih obaveza, prvenstveno kada gradimo neki objekt te moramo paziti da ne pretjeramo i potcijenimo neke izlete, koji će članstvo razveseliti i pridobiti, jer radnim akcijama treba dati malo oduška. Sastavljeni plan ćemo izložiti u društvenim prostorijama i oglasnim ormarićima i tako ga dati članstvu na uvid odmah u početku godine a prodiskutriati ga na sastanku.

Agitacija i propaganda

Društvo treba početkom sedmice oglasiti svaki nedjeljni izlet u ormarićima, društvenim prostorijama, školama, uopće na onim punktovima gdje je to uobičajeno i efikasno, a po mogućnosti i u novinama. Oglas mora biti sastavljen privlačno, sa slikama planina i mjesta, a iznimno slikama nekih stranih planina.

Na izletu će društvo postaviti svoje zastave i embleme, okititi zelenilom, te zapjevati ili zasvirati pri ulazu ili izlazu iz mjesta kuda prolazi. Vođa će ponijeti dopisnice, marke, pečat, pa i mali pečatni jastučić, značke za mijenjaje i sl. Izletnici će se obući po planinarsku, sa značkama metalnim ili platnenim na vjetrovkama ili naprtnjačama. Lijepo će se ophoditi sa članovima drugih društava, opskrbnicima, lugarima, seljacima, sa svakim i time ostaviti trajno sjećanje na svoje društvo i općenito na planinarsku organizaciju.

Upoznavanje izletnika sa izletom

Vođa mora planirani izlet prethodno proučiti da ne bi došao na članski sastanak ni na izlet nepripremljen. Svaki izlet može biti svakome prvi izlet, pa i vođi puta. Prvi put (1930) išao sam sa prijateljem na Triglav služeći se Bađurinim vodičem »U kraljevstvo zlatorogovo«, ali često smo zapitkivali putem, a bolje bi bilo, da smo imali nekoga koji je tim putem već prošao.

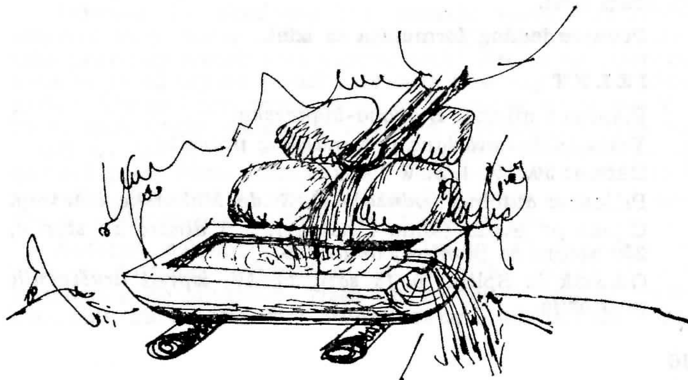
Izlet ćemo planirati prema usmenim podacima, krokiu (skici), geografskim kartama. Odredit ćemo točku do koje možemo doći, smjer kojim ćemo ići i gdje će biti glavni odmor. Svaki planinar mora znati čitati geografsku kartu, ona se nosi sa sobom uz kompas a vrlo dobro je imati kroki.

Prethodno treba pročitati knjigu, vodič, prospekt, časopis i sl. Tu ćemo naći pojedinosti i znameintosti koje će se vidjeti ili posjetiti, to će biti dopuna izletu.

Treba znati kakav je teren: zemlja, šuma, blato, pijesak, kamen, škrape, duljina trajanja izleta prema karti, vodiču, uputama, sastavu i fizičkoj kondiciji grupe, ima li putem vode, hrane, skloništa, spilja, šuma, je li izlet danji ili noćni ili kombinirani, jesu li izvršene sve pripreme, da li smo poslali i dobili odgovore društava, domova, škola, prenoćišta. To dopisivanje treba vođa nositi sobom na izlet.

Poželjno je izraditi jednu zidnu šemu izleta i sliku vidokruga, pogleda sa najviše točke. Izletnik treba znati kuda ide, šta će vidjeti i na što treba da skrene pažnju. Na predavanjima se vrši propaganda, a odaziv je veći. Na primjer ide se u Biševsku Modru spilju, tad sam obično održao predavanje o refleksima u spilji, o sredozemnoj medvjedici, o crnoj gušterici otočića Brusnika i Jabuke i o zaštiti prirode. Ili jedan drugi primjer: vodim neku grupu ili goste po prvi put na Mosor — Vickov stup — Omiš, i usput održim malo predavanje o gradnji doma »dom kao partizanska bolnica«, »Šerpasi grade Vickov stup«, povijest Poljičke knežije i Omiša i dr. Ovo već spada u sadržajnost izleta, ali poželjno je i prije izleta bar nešto reći i probuditi interesovanje.

Još jedna važna točka je planinarska ekonomija: finansiranje i vrijeme o čemu vođa puta upozorava izletnika. Zato treba izbjegavati dugu i skupu vožnju sa vrlo kratkim zadržavanjem u prirodi ili izletu. Ovim je izletnik već upoznat i pripremljen za izlet.

UPUTE ZA IZLET

Izlet, bar u glavnim potezima, mora da pozna svaki izletnik, a vođa puta u cijelosti. Taj se plan može mijenjati samo radi neke veće potrebe ili opravdane želje svih izletnika. Glasanje za promjenu dovodi vođu u nezgodnu situaciju, a među izletnicima nastaje neraspoloženje, pa to treba odlučno izbjegavati. Tim »željicama« izlet se u mnogome mijenja i ne uspijeva po utvrđenom planu.

Poželjno je, da se za veći izlet razdijeli plan izleta svima a ukoliko se nešto mijenja da se glasno objavi da budu svi obaviješteni. Za veće izlete potrebno je izraditi malu geografsku kartu koju treba umnožiti i razdijeliti izletnicima pri uplati vožnje. Pored plana poželjno je napraviti i vidokrug. To je skica na kojoj se vide sa najviše točke okolne planine i mjesta. Izrađuje se na razne načine, ali u biti to je kopirana geografska karta na kojoj je šestarom opisan krug vidljivosti u kojoj su unesene planine i mjesta, njihova visina i zračna udaljenost te smjerovi svijeta, k tome mjerilo i cestovna udaljenost. Takva karta se kopira i za drugi put, za drugi izlet.

Primjer jednog formulara za izlet.

IZLET

Planina i mjesto: *Biokovo-Makarska.*

Vrsta izleta: *proslava prvomajskog pranzika.*

Datum: *30. IV, 1, 2. V 1965.*

Prijevoz: *autobus poduzeća B. S .do Makarske i natrag.*

Cijene prijevoza (tamo i natrag): *500 dinara za starije, 250 dinara za pionire i omladinu.*

Odlazak iz Splita: *u 16 sati, 30. IV, ispred društvenih prostorija.*

Noćenje: *prva noć u Makarskoj, u školi N. N. uz uobičajeni doprinos za čišćenje, druga noć u domu na Biokovu (Vošac).*

Polazak na Biokovo: *točno u 4 sata ujutro preko Makra.*

Kretanje u satima: *do doma »Partizan« na Vošcu (1350 m), $3^1/_2$ sata.*

Cilj: *za odmorenije još 2 sata do vrha sv. Jure 1770 m.*

Predavanje: *»Bomba bikovka«.*

Povratak: *iz doma na Vošcu 2. V u 6 sati.*

Grad (mjesto): *Makarska, razgledavanje grada, muzeja, školjki, event. autobusom do Podgore.*

Odlazak: *iz Makarske u 17 sati ispred prenoćišta.*

Povratak: *u Split oko 19 sati bez zadržavanja putem.*

Opaska: *držati se točno satova odlaska i povratka i ne udaljavati se od grupe bez najaviti vođi puta.*

Vođa puta:

Pomoćnik:

Ovakav formular olakšava mnogo i vođi i izletnicima, a izrađuje se na pisaćoj mašini, ciklostilu ili ozalid papiru. Osnov može poslužiti i za drugi put ili slične izlete. Ovakva službena obavijest teže se mijenja, vođa i izletnici su mirniji, a izlet uspješniji. Vođa može još koji put putem istaknuti neke upute i preporuke.

Prijevoz i dokumenti

Prijevoz. Za planinare koji nemaju vlastito prevozno sredstvo to je bolna točka, a rijetko koje društvo ima vlastito prevozno sredstvo na raspolaganju. Prošla su vremena kada se je od mjesta polaska do cilja i natrag išlo potpuno pješice. Ide se i sad, može se, ali se to uvijek ne preporuča. Treba ipak voditi računa da sutradan (ponedjeljak) dođemo svježi na posao, ne samo duševno nego i tjelesno. Javni saobraćaj ima često promjenjive i nezgodne satove odlaska i povratka. Autobusi su prepuni i za veće grupe nisu pogodni. Treba se dobro interesirati i rezervirati mjesta.

Autobus (nekog poduzeća) treba osigurati i dogovoriti se lično sa šoferom, pokupiti novac unaprijed uopće za sve troškove, a ne sakupljati svaki čas za ovo ili ono, te izdati kontrolne karte. Smještaj izvršiti prema određenom redu,

starosti i grupi i sl. Označiti mjesta u vozilu, a vozilo pripremiti u svemu — sjedala, svjetlo, prozori i dr.

Željeznica ili brod. Točan i provjeren red vožnje. Novac pokupiti unaprijed i pravovremeno izvaditi karte, te razdijeliti kontrolne. Biti na okupu, a iz vagona brzo izlaziti ili upozoriti konduktera na veličinu grupe i stanicu izlaska, jer vlak često stoji vrlo kratko na nekim manjim stanicama. Isključeno svako smetanje putnika, prolaženje kroz vagone, silaženje na međustanicama radi vode i slično. Vođa prikupi legitimacije i vozne karte, razgovara sa kondukterom, jer koji put su nam ti propisi nejasni, a kondukter ih vrlo dobro pozna.

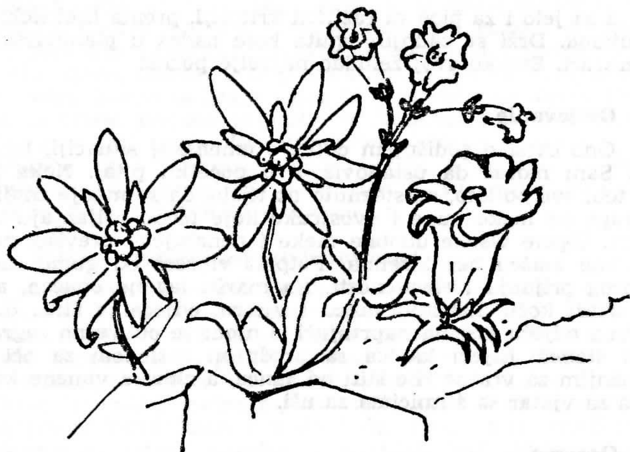
Žičare. Najbolje je da vadi voznu kartu svatko za sebe ili pak vođa samo za one koji su oko njega.

Putni dokumenti. Vođa uzima društveni formular sa popisom grupe ovjeren pečatom društva i brojevima legitimacija. To služi za prenoćište i organe sigurnosti. Vođa uzima formular za povlaštenu vožnju. Svaki izletnik mora nositi sobom ličnu kartu i planinarsku legitimaciju ovjerenu za tekuću godinu. Svakome sve cijene moraju biti poznate. Ako je popust, onda vođa ima kod sebe legitimacije i putne karte, a izletnici kontrolne karte. Na kraćim relacijama se obično povlaštena vožnja i ne koristi. Za sada nemamo nikakav popust, ali nadajmo se, da je to privremeno.

Hrana

Jelo. Hranu donosimo sami, pripremamo je prije izleta ili na samom izletu, ili je dobivamo u domu i restauraciji. Ako je zajednička onda se za to brine vođa ili nabavljač, već prema dogovoru ili prema mogućnosti nabave. Hranjenje treba zajednički planirati na izletima od nekoliko dana. Svaki član nosi hranu prema svom ukusu, a razne željice treba izbjegavati ukoliko nisu bolešću opravdane. Treba se privikavati na razne vrste hrane. Na planinama obično ide sve u tek, ukoliko se izletnik nije premorio. Hrana mora biti što laganija, a što hranljivija. Svaki gram težine osjećaš na leđima u naprtnjači, a i u želucu, na srcu i u kretanju. Izgubljene kalorije ćeš nadoknaditi kad se vratiš kući. Po tabeli bi trebalo dnevno primiti 3500—4000 kalorija, pogledaj tabelu i izaberi za sebe odgovarajuće kalorije i jelo. Razni liječnici preporučuju raznu hranu. Ipak se pridržavaj najnovijih uputa, jer i medicina je išla naprijed i ona se usavršava.

U džepu pri hodanju nosi za osvježenje: šećer, čokoladu, keks, orah, suho voće, limun, pepermint, glikozu i sl. Ljeti više šećera i voća, zaimi više masti. Jede se pomalo svaka 2—3 sata. Doručak: kruh, marmelada, voće, slatko, čaj, kava, mlijeko. Glavno jelo je za ručak ili večeru, prema tome kako je planirano kretanje do odmora ili cilja. Poslije ručka obavezan je odmor od pola do jednog sata, tišina, eventualno malo spavanje. Ne jedi čim sjedneš, nego poslije desetak minuta, dok se srce umiri. Poslije hoda od 6—8 sati, te poslije večere, treba spavati oko 8 sati, ali se nemoj izležavati i propustiti vidjeti izlazak sunca. Umoran ne lijegaj u

hladovinu, da se ugrijani mišići ne ohlade (grč), nego na suncu i pokrij glavu bijelim rupcem. Na koncu, kloni se svih jakih specijaliteta, jer ih treba nositi u naprtnjači i želucu, a mnogo mjesta zauzimaju na ionako malim stolovima u domu ili skloništu.

Ne zaboravi ponuditi pionira i omladinca, ne budi škrt, ali ne čekaj od drugoga da te nudi i hrani.

Piće. Voda je najzdravije piće, ali i nju pij umjereno i ne navaljuj na svaki izvor. Čim više piješ tim više ona izbija kroz pore kože i gubitkom soli iz tijela žeđ se poveća-

va. Vježbaj što manje piti. Gubitak soli možeš nadoknaditi dodavanjem soli 5 grama na jedan litar vode. Možeš piti i zašećerenu vodu, kafu, čaj, limunadu. Snježnica nije dobra, nema mineralnih sastojaka, hladna je i može dovesti do oboljenja ždrijela, želuca, grla, proliva, a ne gasi žeđ. Pij uvijek toplo. Barice vode u kamenim udubinama mogu biti metiljave.

Alkohol ne nosi na izlet, ili ga pij sasvim umjereno, jer on oduzima snagu kod hodanja, a da o nekom opijanju niti ne govorimo. Pri povratku možeš popiti čašu piva, jer nema mnogo alkohola, a osvježava. Malo alkohola za slučaj promrzlosti ne škodi.

I za jelo i za piće su različiti kriteriji, prema liječničkim uputama. Drži se zadnjih uputa koje nađeš u planinarskoj literaturi. Svatko svoj želudac najbolje pozna.

Odijevanje

Ono ovisi o godišnjem dobu, vremenskoj situaciji, terenu. Sam moraš da ustanoviš, a u početku pitaj. Neka je na tebi sve obilato, ne stegnuto uz tijelo, da se manje znojiš. Čarape od meke vune i dvostruke koje točno prijanjaju uz nogu. Cipele visoke udobne meke i nenabijene previše, namazane mašću bez kiselina. Potplat vibram od gume radi dobrog prijanja i elastičnosti. Na maršu lagano obučen, ali ne izlaži kožu direktno suncu i vjetru, odjeća je štiti. Rezervna odjeća visi na naprtnjači, s njom se obavezno zagrni kad staneš. Bijela kapica sa prednjim zaslonom za oči i stražnjim za vratne žile štiti od sunca, a zimska vunena kapica za vjetar sa štitnicima za uši.

Oprema

Nosi samo najvažnije stvari, bez kojih na izlet ne možeš ići, i ne pretrpavaj se! Pakuj u naprtnjači solidno, da te ne žulja na leđima. Podmetni u naprtnjaču nešto meko pod leđa (filc, deka, meko napuhani jastučić). Hranu stavi u kese od polovinila, da se ne miješa po naprtnjači. Ne budi okićen kao novogodišnja jelka. Uprtnjača sa odgovarajućim samarom je dobra ako se znojiš, ali je nešto teža, jer joj je težište dalje od baze. Nemoj ipak sa opremom škrtariti, pa posuđivati od drugoga, kako bi sam manje nosio.

Noćenje

Teško je svratiti veće grupe različitih sastava (po polu, uzrastu, starosti). Manja grupa se će već lakše negdje smjestiti, a veća će se morati često raspršiti na više strana. Gumeni madrac je najbolji kad ga ne treba dugo nositi, ili vreća za spavanje. Izletnik mora znati radi toga šta treba ponijeti: madrac, vreću, pokrivač, spavaćicu i dr. Prespavati se može u hotelu, prenoćištu, domu, skloništu, školi, šatoru, staji, sjeniku, bunji — pa i na otvorenome. Planinar treba biti na sve spreman.

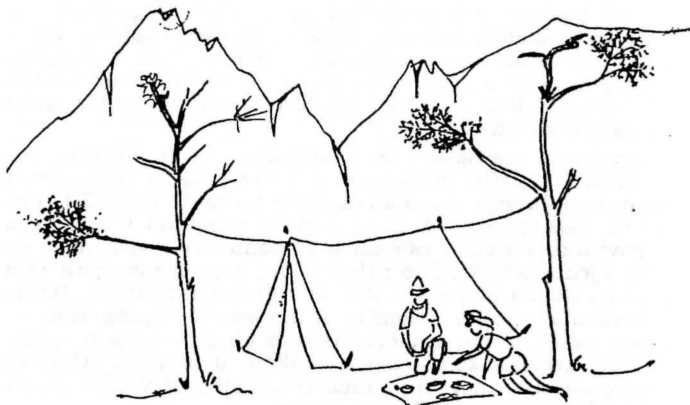
Za hotel, prenoćište, dom, sklonište, treba osigurati rezervaciju i utvrditi cijene. Za noćenje u školi treba imati pismeno odobrenje, jer uprava škole ne mora dozvoliti prenoćište. Nakon noćenja treba ostaviti sve čisto i uredno, a na povratku posebno zahvaliti. U kolibama i sjenicima ne gaziti sijeno, pokrivati se pokrivačem, a otvore zatrpati radi propuha. Svako paljenje vatre ili cigarete isključeno. Bunje su otvorena poljska skloništa u Dalmaciji. Ispred njih se obično naloži vatra. Na otvorenome obično spadaju spilje, udubine, grmovi, šuma, mogu i ukopi u snijegu. Alpinisti često spavaju vezani »na policama«. Sjetiti se vojske i partizana, tako i mi treba da očvrsnemo.

Šator — logorovanje (taborovanje)

Logorovanje je kod planinara do sada manje dolazilo u obzir, ali u buduće će znatno više. Ipak moramo znati neke osnovne pojmove. Kada se može spavati pod šatorom, određuje temperatura i godišnje doba. Logor može biti po svrsi i veličini postavljen u krugu ili u kvadratu, ali ne uz cestu. Treba izabrati pogodno mjesto, suho, malo koso zemljište, u zavjetrini blizu šume i vode i dr. Treba biti uvježban u napinjanju šatora, naročito dvostrukih, koji imaju dodatne terase i apside.

Ponijeti pribor, i alat, kolčiće, žabice, čekić, lopatu, kramp, konopce, nož, motke, svijeće, fenjer, elktr. baterija, sjekiru pribor za kuhinju, igre. Istina to je sve teško nositi, ali je potrebno, a život pod šatorom pruža osobiti užitak. Pod šatora prethodno očistiti od kamenčića, obložiti slamom, sijenom, a može i gumenim madracem ili vrećom za spavanje. Šator se podiže ovim redom: pod, sljeme, streha sa zidovima, zatim dvostruki, apsida i terasa. Klinove koso zabiti, užeta popustiti kod kiše i ne dirati krov, da ne procuri.

Vježbati dizanje šatora! Paziti na higijenu logora: voda za piće i pranje, paziti na sumnjive bunare, obezbijediti jamu za otpatke i zahod.

Pojedince zadužiti za dežurstvo i sakupljanje drva za vatru. Loženje može biti na špiritusu tekućem ili krutom, benzin lampom, ali najefikasnije je drvom pred šatorima. Ognjište je otvoreno sa dva kamena ili ukopano. Izrada ognjišta i paljenje vatre je posebna vještina.

Na koncu pripaziti na disciplinu, a sa povečerjem nastupa apsolutna tišina koja je umornima potrebna.

Da se izletnik brže pripremi za izlet, a da pri tome nešto ne zaboravi, preporuča se da prilikom upisa društvo svakom novom članu dade jedan ovakav podsjetnik:

Planinarsko društvo . . . .

(pečat)

Mjesto i adresa . . . .

PODSJETNIK PRED ODLAZAK NA IZLET

Najprije jaka volja, dobro raspoloženje i tjelesno zdravlje — Zdrav duh u zdravom tijelu.

Odjeća i obuća

Rublje — čisto, ne preusko.
Majica — ljeti i zimi.
Gaćice — ljetne ili zimske, eventualno i kupaće.
Košulja — iz flanela sa dugim rukavima i džepićima (ljetna i zimska).
Spavaćica — ljetna ili zimska.
Hlače — pump za uspon, šiljaste za snijeg, kratke ljeti.
Pulover ili sviter — obilat.
Vjetrovka — od balon svile, eventualno dobro impregnirana.
Trenerka — sportska.
Kišna kabanica — lagana iz polivinila.
Šal — ili maramica trokutasta za vrat.
Kapa — vunena zimi, šešir ljeti, bijela kapica protiv sunca.
Rukavice — vunene sa jednim prstom.
Maramica — što veća i jača.
Čarape — ne preuske, navući najprije tanke (pamučne), zatim debele meke vunene.
Cipele — meka nepromočiva koža, prethodno namazati sa masti bez kiseline, gumeni rebrasti potplati, jastučić na rubu, vezice meke. Oprati i odrezati nokte! Razlikuj cipele platnene za hodanje, za penjanje, za skijanje, papuče za dom.
Gležnjače (gamašne) — za snijeg i kišu.
Rezervna preobuka — u polivinil vrećici.

Pribor

Šator, gumeni madrac, vreća za spavanje, pokrivač, jastučić.
Filc — iz plastične mase kao podložak u naprtnjači i za sjedanje.
Naprtnjača — nepromočiva, sa više džepova i rezervnih polivinil vrećica.
Pribor za popravke — igla, konac, špag, pribadača, igle osigurače, klinčići.

Kuhalo — za špirit tekući ili kruti.
Pribor za jelo — zdjela, tanjur, kašika, viljuška, nož (planinarski), ubrus, čačkalice, nož za konzerve.
Čuturica i čaša — iz aluminija ili plastične mase.
Kutija za hranu — iz aluminija ili plastične mase.
Ručna apoteka — higijenski pribor, alkohol, jod, mast za rane, gaza, sulfamidin, zavoji, bikarbonat, sredstvo protiv glavobolje, proti proljeva, šprica i serum proti zmijskog ujeda, diditin, dječji puder, sapun, ručnik, krema za lice, klozet papir, higijenske maramice, pribor za brijanje, četka za zube, češalj — sve u polivinil vrećici.
Svjetlo — žigice, svijeća, baterija, karbid lampa.
Naočale — za vid, za sunce, za snijeg.
Vodič, specijalka, kompas, dalekozor, fotoaparat, filmovi.
Olovka (kemijska), notes, dopisnice, marke, starog papira za zamotavanje.
Sat, štap, cepin, zviždaljka, muzički instrument.
Putna karta.
Legitimacija — lična i planinarska.
Novčanik — novac, ključ od kuće i stana.
Pribor za radne akcije — sjekirica, kramp, lopata, sjeme, sadnice, boja, kist, terpentin, ulje, stupe, polivinil kese za vodu — sve prema vrsti i potrebi radne akcije odnosno izleta.

Ishrana

Ishrana je potpuno individualna. Ne preopterećuj probavne organe, izgubljene se kalorije postepeno nadoknađuju. Nosi laganu hranu radi težine. Za jednodnevni izlet — suha hrana, za višednevni kuhana hrana. Poslije većeg obroka jedan sat odmora. Hrana se sastoji od bjelančevina, ugljikohidrata, masti, vitamina, mineralnih soli i vode. Uzmi više slatkoga kao: šećer, čokolada, mentol, suho voće, med, kompot, orasi, voće, kruh, puter, čaj, juha u prahu, sol.
Mlijeko, ovomaltin, čokolada, pepermint, glikoza.

Voda izvorska, kišnica (ev. prokuhati ili klorirati tabletama), snijeg je bez mineralnih soli pa dodaj soli ili šećera.

Nosi termosicu sa čajem.

Ne pij mnogo — u više navrata po nekoliko gutalja i ne hladno.

Alkohol ne grije, kod povratka malo ne škodi, radije pij bezalkoholna pića.

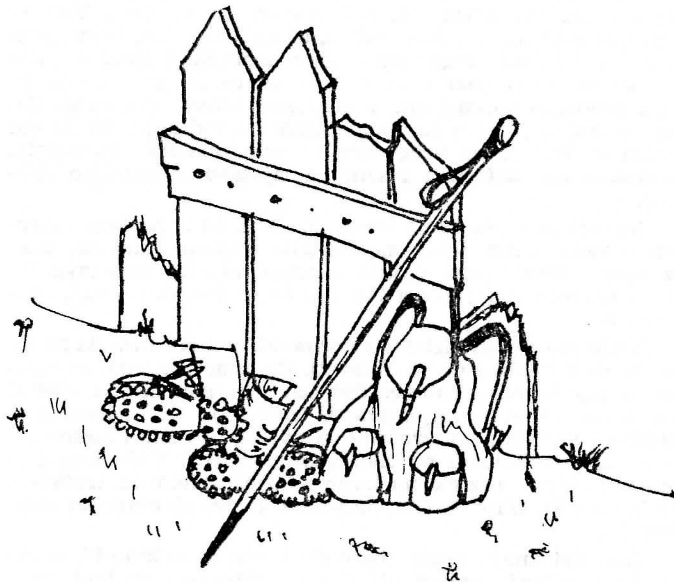
Informacije

Pitaj za: vođu puta, vrijeme, planinu, smjer, uspon, markaciju, noćenje, vozilo, sat polaska i povratka, vodu, hranu, opremu i dr. Zato je najbolje doći na članski sastanak prije odlaska.

Ne treba da nosiš sve ovo, ali ni ne posuđuj od drugoga, ovome dopiši svoje lične potrebe, a odbaci nepotrebno. Većinu ovoga drži uvijek spremno na polici. Uzmi i ovaj priručnik, pa ga u hladovini proučavaj. Ne zaboravi prijaviti upravi društva svaki izvršeni izlet.

»Umor prolazi — zadovoljstvo ostaje«.

G.

VOĐA — POMAGAČI — IZLETNICI

Vođa je časna dužnost, koju društvo dodjeljuje jednom svom članu, nije ni malo laka, ako se pravilno shvati, a pored toga je vrlo odgovorna. Vođa snosi moralnu, disciplinsku pa i krivičnu odgovornost za subjektivne propuste.

Vođa bi morao biti svestrano planinarski odgojen, s iskustvom koje se stiče dužim vođenjem po izletima. Vođa treba da prati planinarsku literaturu i učestvuje u planinarskom radu. On mora biti požrtvovan, pravi drug koji se odriče svakog užitka, pun pažnje, budan, ozbiljan, primjeran, strog, ali ne krut. Imponira svojim znanjem i planinarskim iskustvom. Vođa pazi u svemu na izletnike prije izleta da li su propisno opremljeni, a na izletu bilježi sva opažanja, broji naročito pionire kojima zamjenjuje roditelje, jer su oni njemu povjereni. On pregovara sa opskrbnicima, domarima, kondukterima, šoferima i sam on riješava eventualne sporove.

Interesira se za sve i svuda je. Pazi da li je dom ostavljen u redu, vatra zatrpana, izletište očišćeno, sav inventar na broju. Prvi ujutro ustaje i zadnji ide na spavanje. Za slučaj nesreće obavještava GSS, miliciju, narodnu vlast, rodbinu i dr.

Vođu moraju svi izletnici poznavati, a i on njih, da znaju tko ih vodi i kome će se obraćati. On mora biti dobro upućen u planinarske putove. Svi izletnici moraju ga slušati bez diskusije, samovolje, svađe, izazivanja ili kritike. Primjedbe i želje lagano izražene on uvažuje ili ne, a naknadno ga se može kritizirati na članskom sastanku. Vođa ima formular društva za izlete na kojima bilježi izletnike, troškove, opažanja i sl. On drži skupne putne karte, planinarske legitimacije.

Izletnici imaju razne nepotrebne »željice«, koje bi mogle dovesti u pitanje uspjeh izleta, a to treba ostaviti kod kuće.

Evo jednog malog primjera: Na platnenom krovu kamiona netko je napisao »DOLI VOĐA«, vođa je nadodao »O« i bilo je »ODOLI VOĐA«, a onaj je opet preinačio »ODOLI VOĐI«. Dakle jedan mali otpor, onako kroz šalu.

Bez sumnje o stavu, autoritetu i odlikama vođe zavisi u mnogome uspjeh izleta, on je stup organizacije izleta. Slabo planirani i izvedeni izleti ostaju u lošem sjećanju, a dobro uspjeli izlet i dobar vođa dugo se pamti i traži. Iskustvom se postaje dobar vođa, ono je najbolji učitelj, a upute, knjige, predavanja, tečajevi, to su pomagala i podsjetnici. Neka vođa bude spreman da će na povratku sa izleta biti iscrpljen, ako se je zaista trudio da izlet uspije i bude na visini.

Razlikujemo vođu za manje, kraće izlete, sa manje ili više izletnika, od onoga za duže i teže izlete, ljetne i zimske. Poseban je vođa za pionire s kojima bi trebalo da učestvuje i njihov nastavnik. U društvu su nastavnici veoma potrebni.

Ne bi bilo loše kada bi vođa imao jedan znak, recimo crvenu traku oko rukava. Da bi uspjeh izleta bio veći vođa će izabrati pomoćnika, a svaki je izletnik dužan preuzeti manju ili veću dužnost. Kad izletnici imaju iskusnog vođu mnogo će od njega koristiti i naučiti, jer će i oni jednog dana biti vođe.

Pomagači vođe su: čelni, međuveza, začelni, blagajnik, nabavljač, domar (konačar), prva pomoć, pomoćnik — sve prema potrebi.

Čelni. To je član koji na čelu kolone izletnika, pozna put iz prakse ili karte, određuje tempo hoda prema mogućnosti izletnika, sačekuje razvučenu grupu, ne dozovljava preticanje. Ima pištaljku enventualno zastavicu za ugovorene znakove sa začelnim. Kod zimskih izleta vođa često mijenja čelnoga sa najsnažnijim članom izleta, jer gaženje prtine čelnog više zamara nego li ostale.

Začelni. To je član koji pazi da nitko ne izostane, on pomaže onima koji zaostaju. Nikada druga ne ostaviti u planini, pa ni na kraćem rastojanju, a naročito zimi i po nevremenu.

Međuveza. To je član koji drži vezu između čelnog i začelnog. Približno na svakih 10 do 20 pionira, treba biti jedan stariji član.

Ova trojica teško održavaju red, radi pretrčavanja i nediscipline, ali čim se neki izletnik svojevoljno udalji vođa ne odgovara za njega, a to on mora naglasiti grupi odmah kod uputa i na početka izleta. To ne vrijedi za starije, već

samo za mlađe stariji samo jave vođi svoj odlazak. O nedisciplini izletnika izvijestiti na povratku i poduzeti potrebne korake. Zašto se ovo ovako kruto postavlja? Iz mnogih razloga kao: može se netko izgubiti, stati na zmiju, na neutabanom snijegu stati na škrapu i naići na mnoge druge opasnosti.

Blagajnik. To je član koji ima sakupljen novac za sve troškove izleta. Kupuje karte, obračunava sve primitke i izdatke, te sve podatke troškova unosi u popis izletnika. Poslije izleta odmah podnosi izvještaj društvu uz potpis još jednog člana izletnika. Obračun ili ostatak novca vraća izletnicima odmah ili na prvom članskom sastanku.

Nabavljač. To je član koji se brine za hranu i piće. Dolazi u obzir, ako se hranimo zajednički ili je sami pripremamo. Osim hrane tu spada i kuhinja sa svim potrebnim priborom za kuhanje.

Domar (konačar). To je član koji se brine za spašavanje u hotelu ili prenoćištu, o cijenama i rezervaciji. Ako će se spavati u nekoj školi onda treba tražiti dozvolu i potvrdu, ako pod šatorom onda treba osigurati položaj, slamu, drva, lišće i dr. Često puta moramo znati da li se u blizini nalazi neka kućica sjenik, bunja i sl. Sakupljanju učestvuju svi izletnici.

Prva pomoć. Iako svi izletnici o njoj moraju znati i imati svoju malu ručnu apoteku, ipak na većim izletima jedan član koji je bolje upućen nosi torbicu prve pomoći. On se drži uz začelnog. GSS učestvuje kod alpinističkih izleta, skijanja i većih radnih akcija. Kad smo gradili »Vickov stup« na Mosoru, vodili smo redovno našeg člana bolničarku inače to nosi vođa.

Pomoćnik i zamjenik. To je član koji je obično uz vođu i pomaže mu u svemu, oni rade zajednički. Taj se brine o statistici, zabavnom dijelu izleta, predavanja, fotografiranju i sl. Glavno je dogovoriti se o svemu da bi se rasteretilo vođu kako ne bi o svemu on sam vodio brigu.

Sve ove dužnosti dolaze u obzir i raspoređuju se prema duljini i težini izleta i veličini grupe. Svako društvo mora da ima više dobrih vođa, pomoćnika, a mlađi od njih uče. Članstvo bez prigovora u tome učestvuje, da dužnost shvati kao zadovoljstvo, a ne poteškoću, te na izletu pomaže u svemu. Mi ćemo putem susresti i neke samostalne planinare lutalice, možda i manju grupicu, koji su često baš zbog slabih

vođa ili nediscipline članova odustali da idu grupno, njih treba opet privući natrag.

Izletnici

Pod tom riječi razumijevamo planinare i sve ostale izletnike i goste. Cijela ova knjižica namjenjena je izletniku sa svim uputama, sugestijama, primjerima, opomenama i preporukama. Sve ovo treba da ima pravi planinar, što no se kaže, u malom prstu, a kretanjem u prirodi dobit ćeš rutinu koja je planinaru potrebna. Prema tome ovo je poglavlje najkraće. Osim navedenog svaki član ili izletnik mora znati osnove discipline.

»Hrvatski planinar« i »Naše planine« su više puta donijele podatke ovom poglavlju, pa je uputno pročitati članke: N. Domjanić: Planinski vodići NP 1953. br. 3/5, str. 133. V. Horvat: Priče vođe puta NP 1954. br. 12, str. 529.

Interni pravilnik

U prilogu knjižice bio je predviđen i jedan »Interni pravilnik« društva, ali je zbog duljine i ponavljanja nekih stavki izostavljen. Iz njega je izvađeno najbitnije u ovom poglavlju.

Pravilnik je sastavljen u Upravi društva, bolje rečeno, on je nikao uz opažanja na izletima. Pravilnik je bio izvješen par sedmica u društvenim prostorijama, a zatim prodiskutiran, te prihvaćen na jednom širem članskom sastanku početkom godine. Time se članstvo obavezalo o strogom pridržavanju tog pravilnika. Eventualne dopune ili promjene bi se tokom godine sakupljale i u slijedećoj godini umetale. Primjena pravilnika pokazala se kao dobra dopuna općem pravilniku Saveza u koji nisu mogli biti uneseni specifični uslovi.

Pravilnik sadrži dužnosti vođe puta i izletnika, njihove međusobne odnose, vladanje na izletu, odnos sa drugim društvima, članskim sastancima, disciplini, zaštiti prirode, o radnim akcijama, nagradama, putnim kartama, fotografijama na izletu te drugim problemima. On je donekle zamjenjivao ovaj priručnik.

S pravilnikom je upoznat svaki novi član, koji je pri upisu dobivao podsjetnik pred odlazak na izlet, letak o zaštiti prirode, značku i legitimaciju, a sada treba da dobije i ovaj priručnik.

Planinarska načela

Uobičajeno je da planinarska literatura sadrži i desetak načela planinarstva ili alpinizma, koje su iznensene na vidnom mjestu, a mi ih moramo znati. Neki su za to, a neki proti, da se ovakve parole izvjese po zidovima društvenih prostorija ili po domovima. Ipak one su kao kućni red domova i društava, koji se izvješuje. Ovdje je sabrano i skraćeno iznenseno ta osnovna načela iz raznih literatura kao: L. Trenke: Meine Berge, načela UIAA od 1946. g., i druga, jer smatram, da je to ipak dobro da to članstvu »zuji u ušima«.

Pokaži i istakni svoj planinarski odgoj i budi vredniji nego što izgledaš.

Pripremi se pažljivo za izlet: duševno, tjelesno i opremom.

Gledaj i uči, čovjek se oplemenjuje dok je živ.

Ne poduzimaj više nego što možeš, sebe ne precjenjuj niti potcjenjuj.

Ne teži za rekordima, odustajanje nije sramota, da ne budeš na teret i sebi i drugima.

Čuvaj planinarske objekte, oni su moji koliko i tvoji.

Čuvaj prirodu i pazi na njezinu čistoću.

Kloni se alkohola, pušenja, kartanja.

Čuvaj čast svog društva, poštuj svoj narod i budi strpljiv sa svakim slabijim i boljim.

Cijeni u velike planinarsko drugarstvo i priteci u pomoć svakom nastradalome.

Kad budeš primjenjivao sva ova načela kao i upute ove knjižice, priznanje i nagrada društva neće te mimoići. A za to nek se pobrine Uprava društva koncem godine ili na Godišnjim skupštinama. Ne čekaj da to budu novčane nagrade, to mogu biti usmene ili pismene pohvale, planinarski darovi ili knjige, pretplata na planinarsku štampu i sl.

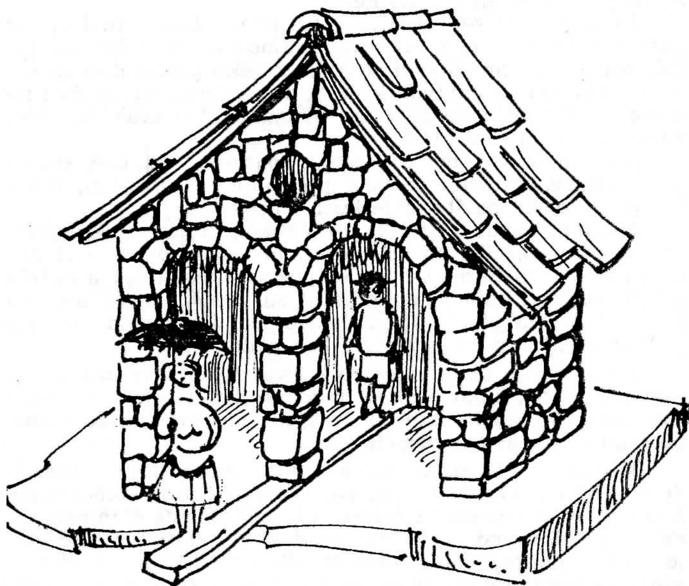
A sad još nešto što bi trebalo »ucijepiti« onima koji se budu služili ovom knjižicom, a to je, da mi imamo planinare i »planinare« i moramo se od njih razlikovati.

Prvi su pravi planinari, svjesni, organizirani, disciplinirani, poznaju planinarsku ideologiju, socijalnu, higijensku, odgojnu, rodoljubnu. Znadu sva prava i dužnosti, vjerni su društvu uvijek, čitaju planinarsku štampu, prate predavanja i društvene priredbe. Oni su pristojni i uslužni drugovi,

ne čine štetu nikome, poštuju pravila, održavaju red i čistoću. Ovakvima čast.

Drugi su planinari samozvani, neorganizirani, nedisciplinirani, divlji. Planinarska im je ideologija nepoznata. Ako se učlane odmah traže neko pravo, povlastice, olakšice. Otresiti su stvaraju buku i galamu, pucaju, ruše kamenje, urezuju imena, svugdje lože vatru igraju nogomet, viču na poslugu, šaraju upisnu knjigu, psuju, piju, razbijaju.

O ovome se pisalo davno još 1931, godine donekle i danas. Međutim ima i uredno učlanjenih planinara, koji se ponašaju kako to planinaru dolikuje.

VRIJEME I ORIJENTACIJA

O vremenu

Teško je predvidjeti vrijeme, ali poznavati neke osnovne pojmove, neka mala predviđanja — prognoze, naročito svog kraja, to se može znati. To ne znači da sa svim tim predviđanjima ipak nećeš nekad pokisnuti. Po narodnu »tko se dima ne nadimi, taj se ognja ne nagrija« ili »Tko onako češtito ne pokisne, taj ne zna cijeniti lijepo vrijeme«. Stariji mogu pokisnuti, ali pioniri ne.

Jednom smo se vraćali sa planine potpuno mokri, jer putem nije bilo baš nikakvog skloništa ni zaklona. Pri dolasku u grad prošli smo po kiši uz neko nogometno igralište na kojemu su navijači kisnuli, a o izgledu igrača da i ne govorim. Smijali smo se jedni drugima. Zar svaki na svoj način ne tjerea svoj hobi?

Dok se krećeš mokar, nema opasnosti, ali čim staneš presvlači se, naročito čarape, pij topli čaj, mlijeko, juhu. Osuši se i ogrij, pa što prije kući u krevet.

Jedamput sam od Ilidže do Velikog polja na Bjelašnici češtito pokisao, ali sam se presvukao i ogrijao, pa opet natrag po kiši do Sarajeva i opet pokisao. Onda još nije bilo nekih polivinil kabanica. Roditelji su mislili, da će me ova kiša »hladiti za planinu«, odgovorio sam im obratno, da me je kiša »zalila da bolje rastem kao planiar«.

Jedan me je pionir zapitao kakvo će vrijeme sutra, a ja sam mu rekao, kako postoje navodno dva brata, koji tačno »pogode«, jer jedan kaže da će lijepo, a drugi da će ružno, pa tako jedan uvijek pogodi.

Međutim, svi mi možemo pratiti prognozu na svakodnevni RTV i izvještajima za sutradan pa i za nekoliko dana. Meni je ovim iznesenim šalama bio cilj, kazati planinarima, da ne odustanu od izleta radi sumnje u evntualno loše vrijeme, jer je i pokisnuti, sastavni dio izleta. Svaki kraj ima svoje vrijeme, kojega treba pratiti i znati eventualno predsusresti, a teško je preporučiti, kako se obući za kišu. Čim se više obučeš, tim teže hodaš i više se znojiš. Možeš uzeti nepromočivu polivinil kabanicu sa kukuljicom, ali onda ti od koljena dolje kisnu noge. Trebaš ponijeti i visoke gležnjače ili cipele hlače od polivinila koje pokrivaju gornji dio cipele. Sve to može koristiti kod manje kiše, ali ne kod pljuska. Najbolje skloniti se dok kiša ne popusti i tad udisati ozon.

Od snijega i mećave manje si mokar. Pri ulazu u dom stresi sa sebe snijeg. Za sigurno kretanje po mećavi moraš dobro poznavati put, jer lako možeš zalutati.

Opći pojmovi

Atmosfera je plinoviti (omotač) pojas oko zemlje, nosilac svih vremenskih pojava.

Meteorologija je nauka o vremenu i podneblju.

Treba znati razlikovati tlak, temperaturu, vlagu, oblake, maglu, rosu, kišu, mraz, inje, poledicu, snijeg, soliku, grad (tuču).

Kretanja zraka to su vjetrovi. Trebamo znati razlikovati hladne i tople vjetrove, jačine oznake, smjer i naziv (stručni i lokalni), tlak i vlagu zraka i oborine.

Pojave u atmosferi:

Električne: sijevanje, munja (grom), vatra sv. Elma.

Optičke: izlaz i zalaz sunca, duga, glorija na maglenom zidu, fata morgana u pustinji.

Zvučne: jeka, zavijanje vjetra, grmljavina.

Prognoza vremena

Poznavati opće znakove lijepog i lošeg vremena. Poznavati aparate barometre, hidrometre. Poznavati sinoptičke (vremenske) karte, koje općenito prognoziraju vrijeme za izvjesna područja, ali ne na pojedinoj točki. Dnevnim praćenjem vremenskih pojava stiče se veliko iskustvo, to vidimo kod naših pomoraca, seljaka, vrtlara. Kao pokazatelj na primorju dolazi u obzir plima i oseka, zrcalenje mora, morska pijavica, životinje. Kod nekih vrsta izleta izletnik se mora informirati o vremenu kod specijalnih ustanova, prije nego li iz nekih priručnika.

Dakle, imamo predviđanja na znastvenoj osnovi, općenitom i znanstvenom iskustvu. Svakoga može razveseliti izgled horizonta poslije kiše i bure, jer je idealno čist i ako se tada može ići na izlet užitak ne može izostati. Svaki kraj

sa svojim užim djelokrugom ima svoju prognozu, koja se vremenom opaža i uči.

O orijentaciji

Ona opravdano sve više ulazi u planinarstvo u vidu orijentacionog takmičenja pojedinih grupa ili među društvima. Međutim svako bi društvo trebalo obučavati svoje članove u orijentaciji makar i na kraćem izletu, onako usput, bez nekih tečajeva, jer orijentaciju treba da pozna svaki planinar. To spada u planinarski odgoj. Treba poznavati sve planinarske pojmove i oznake. Strane svijeta u svom kraju moramo dobro poznavati, te duljinu dana i noći. Strane svijeta se ustanove pomoću kompasa, mahovine i lišaja, godova na otpiljenom drvetu, smjeru vrata nekih starih crkava i džamija, pomoću sunca i sata, mliječne staze, zvijezde sjevernjače i dr.

Zemljopisne karte mogu biti opće, planinarske ili grebenske, specijalke i dr. Mogu biti izrađene u boji, pomoću slojnica ili crtkanjem, a mogu biti i reljefne. Pomoću slojnica čitamo visine apsolutne i relativne. Topografski znakovi (ključ), zamjenjuju nam slova i riječi. Treba poznavati mjerila u kojima su karte crtane. Proučiti na karti teren prije izleta i dopuniti na izletu. Ako vođa izgubi put onda se svi složno posavjetuju i rješavaju daljni put. Na karte treba unijeti sve bitne oznake, promjene i dopune. Kartu ne treba naročito čuvati, jer je ona za upotrebu, a kad se razdere, nabavlja se nova. Ako planinar nema svoje vlastite karte, društvo mora imati komplet karata i posuđivati.

Skica (kroki). To je karta bez mjerila sa osnovnim oznakama i uputama. Ona bi se trebala voditi u društvu obavezno. Sastavljaju je sami planinari. Prema njoj se može kretati, ako put i ne poznamo, a lakše se snalaziti nego prema specijalki koja je u velikom (malom) mjerilu. Treba je kopirati prema potrebi i dati vođi puta.

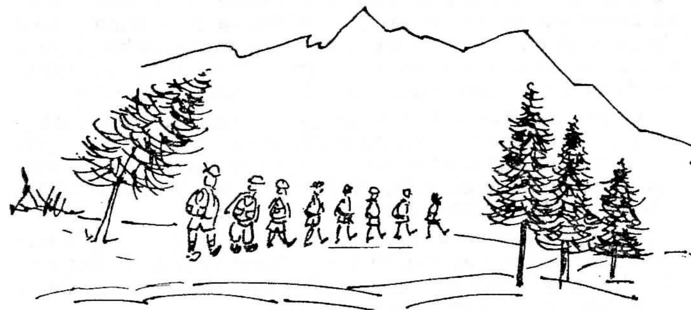
Za orijentaciono takmičenje treba više proučiti i vježbati na karti. Za ovo nisam našao opširnija uputstva. Instrumenti služe kao pomagala, često je do njih teže doći. To su: kompas, sat, termometar, barometar, visinomjer (altimetar), duljinomjer prevaljenog puta i dr.

Oriejntacija za planinare je veoma važna, društva bi joj trebala posvetiti više pažnje, poznavati je treba svaki planinar. Sve do sada nabrojeno sastavni je dio planinarenja, i to nam mora biti zabava.

TEHNIKA HODANJA

O tehnici hodanja malo se vodi računa, nitko o njoj ne govori, a niti upozorava mlađe. Organizam mora biti zdrav, ako ćete se bez bojazni baviti planinarstvom. Trebalo bi se povremeno liječnički pregledati kod liječnika za sportsku medicinu. Tako bi svaki planinar upoznao svoje mogućnosti i odredio odgovarajući tempo hodanja. Međutim ne pazi se na tempo već misli kako što brže na cilj, na vrh, po pečat. Odustajanje se smatra nekom sramotom, vjerujem da je to teško, ali je ipak potrebno. »Nogom koracaj, a umom dolazi do cilja«.

Za dobro hodanje planinar mora biti u dobroj čvrstoj fizičkoj kondiciji, zdrav, ne dolaziti bolestan na izlet, na

teret sebi i drugima. Za veće ture mora biti u dužem treningu da bi mogao izdržati. Ne pretrpavati se hranom, pićem i odjećom.

Uzbrdo gazi stopalom horizontalno, da ne opterećuješ listove noge. Hodaj radije u serpentinama, ako nije baš hitno. Kratice treba poznavati, ali ne koristiti ih uvijek.

Zlatno pravilo mehanike kaže: što izgubiš na sili dobiješ na putu i obratno. Ruke i noge to su tvoje mehaničke poluge.

Tvoja obuća mora da se razlikuje od gradske. Za kamen i škrape uzet ćeš cipelu sa rebrastim potplatom, za meki teren dobre su okovanke koje su skoro već iščezle iz prodaje, za skijanje potplati će biti kožnati ravni, za alpinizam su najbolje pletene. Seljaci nose opanke sa ili bez potplata od gume automobila, a u primorju nose oputare od sirove kože. Planinari su prije nosili kožnati potplat sa brukvicama ili gojzerice sa jačim klinucima. U zadnje vrijeme najviše su u upotrebi cipele sa rebrastim gumenim potplatom, jer one posjeduju još i izvjesnu elastičnost. Znojenje nogu nagriza meso pa nastaju žuljevi. Noge treba prati, ne dok su vruće, pa osipati talkom. Prljave noge mogu izazvati infekcije i gonjenje.

Tvoja odjeća neka bude u skladu sa godišnjim dobom, sa temperaturom, sa vremenom. Niti se pretrpavaj, a niti da ti uzmanjka. Odmah u početku hodanja skidaj se, a čim staneš ogrni se ili oblači. Ne hodaj gol. Pazi na vjetar, uzmi nešto lagano za kišu. Mokro zamjeni suhim. Naglo isparavanje hladi organizam, ali nema opasnosti dok hodaš.

Tvoja naprtnjača neka je bolje vrste, što laganija, sa što više vanjskih džepova (obično tri). Imamo ih sa jastučićima pod remenom da ne žuljaju, sa šipkama kao samar, koje drže razmak od leđa radi znojenja. Naprtnjača neka je ukočena, a ne klimavo obješena, njezin sadržaj je tako razmješten da ne žulji, zato podmetni neki jastučić, filc, deku.

Tvoje ruke treba kod hodanja da budu slobodne, da u njima po mogućnosti ništa ne nosiš osim štap, cepin ili pribor za radnu akciju. Štap rasterećuje starijima noge i podupirač je za hodanje nizbrdo. To je lagani bambus sa čeličnim šiljkom, a vrh sa kožnim remenom, omčom.

Držanje tijela je važno kod hodanja. Lagani nagib naprijed radi težine naprtnjače i podešavanje težišta. Dlanove ruku drži pod remenjem naprtnjače i pomalo je podiži. Češće opusti ruke radi bolje cirkulacije krvi.

Korak neka ti je ujednačen i odmjeren. Bolji je dugi mirni korak, a ne kratki brzi. Gaziti cijelim stopalom i gledati gdje nogom staješ. Korak jednolični vojnički, jer je onda umor manji.

Diše se na nos, a ne na usta, radi prehlade ždrijela, u koliko nije zrak baš topao. Hladnoća se osjeća pri disanju

iako godi. Udisaji su duboki i široki punim plućima, prema ritmu koraka i kretanja. Kad hodaš uzbrdo ne govori, ne pjevaj, ne puši, a svako izvjesno vrijeme uzmi mali predah, divi se prirodi i upoznavaj put kojim ideš. To nije slabost.

Tempo kretanja, od njega zavisi veliki dio uspjeha, a čelni je onaj koji tempo usklađuje. Junačenje i podbadanje je nedrugarsko, to isključimo. Hod mora biti ravnomjeran, paziti i pomoći najslabijiima podsrekom i pričanjem, a ne izrugivanjem. Kod uspona tempo je sporiji, a na ravnici i kod blagih uspona tempo neka bude kao kod vojske u maršu. Kod silaska je dužina koraka ista i tempo ubrzaniji. Uzbrdo se čini 300—400 metara na sat, a nizbrdo 500 pa i 1000. Sve ovisi o terenu i fizičkoj kondiciji. Nakon jednosatnog hodanja slijedi odmor od 5—10 minuta sa rasterećenjem leđa, a kod duljih hodanja i više. Prelazi se obično 3—4 km na sat ili 30 km dnevno po ravnom, a posilje nekoliko dana hodanja slijedi 1 dan odmora. Mnogo ovisi od fizičke kondicije, laganih sunčanih smetnji, astmi i dr. Najveći neprijatelj srca je neravnomjerno hodanje, trčanje, zastajkivanje. Ubrzani tempo izaziva premorenost, neraspoloženje, žuljeve. Broj udara bila (puls) može se popeti i do 160 odkucaja u minuti bez opasnosti za srce, ali je odlučno vrijeme padanja pulsa na 80 udaraca i manje. Važno je kakvo je disanje, da li se osjećamo dobro ili loše. Izaberi u danu najpovoljnije satove hodanja. Slušaj što ti govori vođa puta ili iskusniji. Tako je u početku, a kasnije se priviikneš i hodaš najracionalnije.

Grupno kretanje ima svoj tempo, a odvija se najčešće u koloni po jedan. Ima tu prednost, da se čelo i začelje ne razdvaja i smanjuje opasnost na putu. Za grupu od tridesetak ljudi treba da bude jedan na čelu, jedan u sredini i jedan na kraju kolone. Nikad ne ostavljati druga samoga u planini. Na čelu se nalaze slabiji, a na kraju jači.

PUTOVI — MARKACIJE — PLANINARSKI OBJEKTI

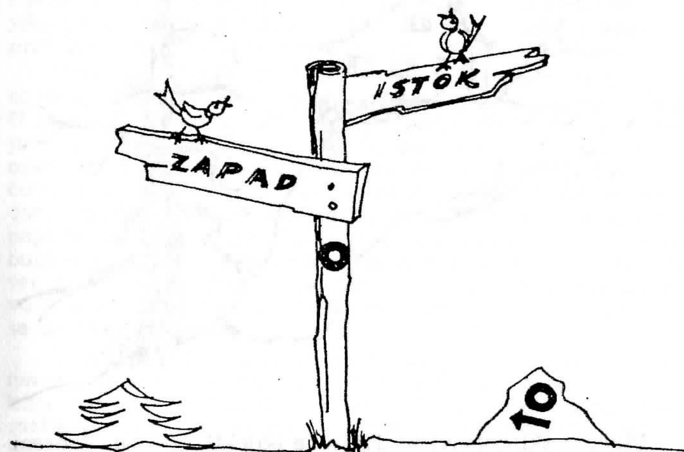
Planinarski putovi su raznoliki. Mogu biti široki, šumski, utrte staze, oputine više ili manje uočljive, bespuće, sa klinovima i čeličnim užetima (sajle). Može ih uopće ne biti tada se planinar ravna po karti, kompasu, instinktu. Svi ovi putovi mogu biti markirani planinarskim znakovima.

Njihov je zadatak da dovedu na neku određenu planinarsku tačku, dom, kuću, sklonište, izvor, vidikovac, piramidu dakle točku gdje se možemo odmoriti i uživati u veličini i ljepoti prirode i horizonta. Ne zaboravimo da su se Hilari i Tensing zadržali na vrhu Himalaje svega 12 minuta, ali nezaboravnih minuta, koji su im ostali cijeli život u pamćenju.

Putovi nisu uvijek bez opasnosti i treba da propazimo na sipare i odrone kamenih blokova, klizavu mokru travu, šumsku rupu pokrivenu lišćem, trulo stablo, korijenje drveta, oštre škrape, škrape pokrivene snijegom, led, mravinjak, zmije na i pod kamenom i dr. Uvijek neka ti bude na umu: pazi kuda gaziš, idi u koloni.

Markacije. Planinar je najzadovoljniji ako se kreće po dobro markiranom, označenom, putu, a takav put treba učiniti lako uočljivim, vidljive značke već iz daleka. Naše usvojene markacije za cijelu državu su crveni krugovi sa bijelom točkom u sredini ili crveno bijele crte sa oznakom smjera, zatim crvene polazne table sa bijelim slovima pa i kameni čovuljci. Zimske markacije imaju još i visoke motke da ih snijeg ne pokrije. Polazne table sa oznakama smjera da ih snijeg ne pokrije. Polazne table moraju imati sve upute kao: visinu, smjer, udaljenost, naziv društva koje je izvelo markaciju, a koje ih i održava, te i druge podatke. Transversale imaju još i poneku oznaku, slovo iznad crvenog kruga.

Svaki je planinar dužan da zapiše sve primjedbe i dostavi ih društvima kao i slabosti puta uopće koliko u slabosti izvedbe toliko i radi opasnosti (loši klinovi, napukla užeta i sl.). Društvo mora markaciju brzo popraviti ili dopuniti, a ako nisu u njegovom djelokrugu, onda javiti zaduženom društvu. Markacija ne smije biti dvojbena, naročito paziti na raskršće. Koliko god si siguran u markaciju toliko pazi na eventualnu okrenutu ili iskrivljenu ili razbijenu tablu. Češće upozoravaj pastire, da je čuvaju i ne uništavaju. To postižemo dobrim odnosom s pastirima i uopće sa planinskim stanovništvom te školama po selima.

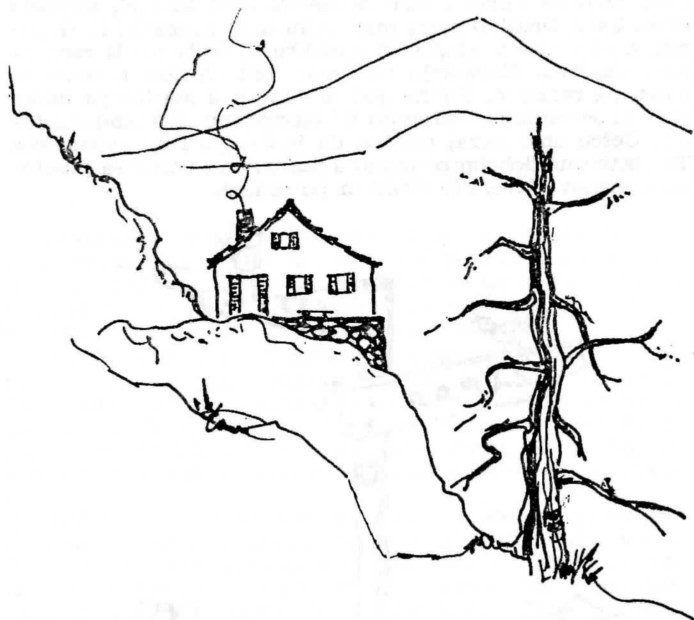

Tempo života traži, pa se u zadnje vrijeme ide žičarama, ali to ne smije postati neki planinarski princip.

Planinarski objekti

Poželjno je da svaki izlet završi sakupljanjem planinara u jednom objektu, gdje će odsjesti i odmoriti se. Treba se prethodno informirati je li objekt otvoren, kako je opskrbljen, a ako je zatvoren kod koga je ključ i dr. Domovi imaju svoje pravilnike o održavanju kojih se treba pridržavati.

Planinarske objekte treba principijelno razlikovati, makar u glavnom, iako između njih ima mnogo varijanti i odstupanja. Uglavnom razlikujemo:

Planinarski domovi nazivaju se objekti, koji su otvoreni ljeti i zimi, a opskrbljeni su hranom i drugim udobnostima.

Planinarske kuće su objekti većeg kapaciteta, ali su otvorene samo izvjesno vrijeme i imaju čuvara. Mogu biti opskrbljene, ali se u njima može priređivati vlastita hrana.

Skloništa su objekti koji služe, da se u njih sklonimo naročito od nevremena. U njima se može noćiti bez posteljine, grijati i priređivati vlastita hrana. Nemaju čuvara, ali se ključ nalazi na određenom mjestu kod samog skloništa ili kod nekoga u planini ili polaznim mjestima do skloništa ili su otvorena.

Kod svih navedenih objekata trebalo bi provesti neku razliku, kategorizaciju. U knjigama koje pišu o tim objektima trebalo bi to biti navedeno točnije.

Neki planinarski domovi postali su više ili manje ugostiteljski objekti i planinarima skoro nepristupačni. Mnogi planinarski objekti su loše locirani, time su mnogo izgubili na posjeti. Već godine 1934. u H. P. nalazimo članak: »Kuće postaju turistički objekti, a i u »Vjesniku« od 28. 1963, a i o fondu za domove 31. V 1963.

Red u kućama

Često smo skloni neredu, pa i je i ovo potrebno istaknuti i reda se strogo pridržavati. Teško se sagradi planinarski objekt pa ga treba čuvati i očuvati. Postoje pisani i nepisani pravilnici, naročito oni koje mi sami sobom donosimo.

Ulazi se u kuću sa čistom obućom i pozdravom. Vođa najavljuje grupu opskrbniku, domaćinu ili dežurnom članu. U predsoblju ostavljamo skije, saone, pribor za radnu akciju i dr. U blagovaoni — dnevni boravak, objesimo naprtnjaču, a za stolom zauzimamo što manje prostora. Inventar čuvamo i razbijeno odmah plaćamo. Pred spavaonom skidamo cipele. Neki domovi traže i u društvenim prostorijama papuče (obojke, coklje). To je potrebno za odmor nogu. Najbolji odmor nogu je dignuti ih malo poviše, ali ne u sobama već negdje vani. Zajednička jela i spavanje plaćamo obično vođi, a on to uređuje uz račun sa opskrbnikom ili već kako se dogovori.

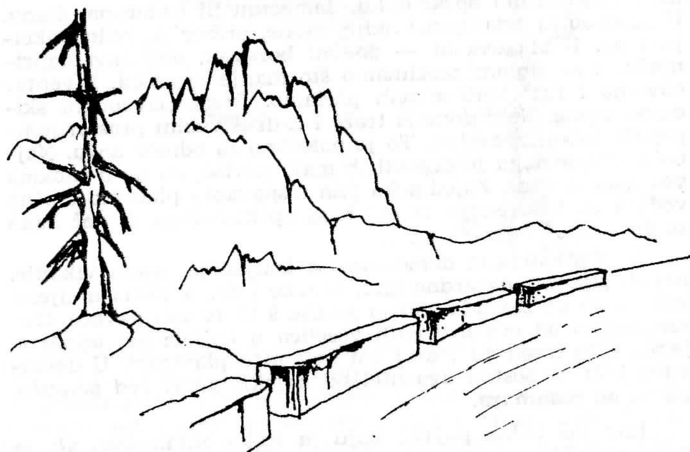
U planinarskim domovima se isključuje svako vikanje, nered, pijanka, hazardne igre, psovke i dr., a tišina u cijeloj kući mora da zavlada obično poslije 9 ili 10 sati naveče. Ovo razlikujmo od organiziranih veselica u kojima svi učestvujemo, a to treba da vide i oni koji nisu planinari. U domovima koji su postali ugostiteljski objekti takav red popušta, ali ne od planinara.

Ima još jedna pojava koju je teško eliminirati, ali se može ublažiti, a to je duhanski dim cigarete, cigare ili pak lule. Bile bi poželjne table koje bi po blagovaonama upozoravale, na izvjesno ograničenje pušenja, na štetno djelovanje itd. Nažalost ni jedan pravilnik ili kućni red o tome ne govore, pa ga stvorimo sami bar u granicama mogućnosti. I u vlaku ima odjeljak za nepušače i pušač ide u hodnik pušiti.

Na odlasku treba sve ostaviti u redu, sklonište počistiti, upisati se pristojno u knjigu posjetilaca, u knjigu utisaka ili

u knjigu pritužbi. Udariti pečat u planinarsku legitimaciju. Najaviti odlazak opskrbniku i zajednički otići. Kad kuća nema čuvara ostaviti nasječenih drva, event. i neki prilog nek se vidi da srcem učestvuješ u društvu i organizaciji.

Često se čuje o zapuštenosti ili lošoj prođi nekog planinarskog objekta. Zato moraju svi članovi u tom sudjelovati, rješavati, popravljati ili loše pojave eliminirati. Neugodno bi bilo navesti neke objekte iako se o njima čak i u štampi pisalo. Neki su objekti silom prilika loše građeni. Vođe će pregledati sve sobe, ognjišta, zatvoriti vrata, prozore, zaključati i brinuti se za ključ. Prijestupe iznijeti u Upravi društva i na članskom sastanku.

PRIRODA

Planinar, bilo vođa, bilo izletnik mora znati više o prirodi. Kako je nastala, nazive, život prirode, zaštitu prirode, pa i opasnosti u prirodi. Ne zaboravimo, da smo mi planinari potekli od onih koji su geološkmi čekićem ili herbarijima lutali po planinama. Dakle prvi naši planinari su bili prirodoslovci i bolji poznavaoci prirode od nas danas.

Prirodoslovno bogatstvo je geološko, biljno (flora) i životinjsko (fauna) i mi ga moramo poznavati, jer sve škole nisu istoga smjera i tu nismo mnogo naučili. Ne može biti planinar onaj koji ne pozna svoju domovinu, njezinu povijest i geografiju. Treba da poznaje planine, rijeke, jezera, rijetkosti, proučiti postanak planina. Planine su postale od plinovite i žitke mase skrućavanjem, boranjem, vulkanskim erupcijama i djelovanjem glečera. Treba razlikovati vrste kamena od vapnenca do granita, dakle čitati literaturu, pitati i tražiti objašnjenja o prirodi.

Neka nas potakne nekoliko naziva, da se upitamo što je to kenozoik, mezozoik, paleozoik, prekambij ... Moramo znati razlikovati nazive: brdo, gora, planina, masiv, gorje, velegorje, grebenje, doline, hrbat ili bilo, sedlo ili prijevoj, točila sipari, snježanici, spilje ili pećine, vrtače ili ponikve, dulibe, doce, ponore, okna, kamine, glave, prste, igle, zube, uporišta, hvatišta, nogostup, police, lišaje, travnjake, makije, šume, prašume, bilje, drveće, vode, potoke, rijeke, slapove, jezera, bûkove, snijeg (vrste), ledenjake, pukotine, strehe itd.

Dakle, dovoljno naziva i pojmova s kojima planinar treba glatko da raspolaže, a vođa pak treba, da na pitanja izletnika odgovara, poučava, odgaja.

Zaštita prirode

Ako hoćemo da u prirodi uživamo onda smo mi među prvima, da je zaštitimo, za to je krajnje vrijeme. Moglo bi nam se dogoditi da neka vrsta bilja i životinja nestanu, izumru, kao u nekim drugim državama. Kod nas nema više tura (otud Turopolje), ni risa (otud Risnjak) i drugih, a rijetke su i neke biljke.

Razlozi smanjenja su: poljoprivredni, stočarski, industrijski, te nesavjesni pojedinci a i drugi. Priroda se iskorištava, mijenja brzim bezobzirnim i zastrašujućim tempom. Takav negativan odnos prema prirodi izaziva kod čovjeka otpor i nastojanje da se priroda zaštiti od daljnjeg neracionalnog korištenja. Osnivaju se Zavodi, Savjeti, Društva za zaštitu prirode koji je propisima nastoje zaštititi. Mnogi se planinari i pojedinci preko štampe obraćaju javnosti, da čuvaju i njeguju prirodu.

Čitava se područja zaštićuju i proglašavaju nacionalnim parkovima, osnivaju se rezervati, zaštićuju pojedini objekti, biljni i povijesni, pa i rijetke životinje. Sve se to daje učenjacima na proučavanje, a narodu na radost i uživanje.

U nemogućnosti smo da sve zaštićeno nabrojimo, ali se u glavnim crtama podsjetimo i najkraće rečeno: Smatrajmo, da je **sve** u prirodi zaštićeno, tada nećemo pogriješiti!

Naša flora. To je cvijeće, biljke i drveće. Ona nam je slabo poznata, ali ako je uberemo ugine prije nego kući dođemo. Runolist je postao »trofej s vrha«, ali i trgovački artikl. Urezivanje i pisanje »ni po čemu znamenitih imena« po drveću i biljkama je bezrazložno i nekulturno. Ne krči ni šumu bez stručnjaka, on zna koje drvo može da se posiječe. Opasnost tog pustošenja su: vremenske promjene, izletnici, turisti, trgovina, ljekovitost, herbari, a veoma opasni su nesavjesni pušači koji jednim opuškom prouzrokuju požare. Iako sve biljke nisu zaštićene, ne beri ni jednu, tad ćeš najbolje pogoditi i pomoći. Sadi šumu i čisti je od borovog prelca, krasi vrtove, a tvoji balkoni neka su uvijek puni cvijeća i tako ćeš razvijati kod sebe i drugih smisao i ljubav za prirodu. Nemoj gaziti van staze po travi i bilju!

Naša fauna. To su životinje: sisavci, ptice, ribe. Treba poznavati njihove navike, život, opasnosti od njih, strah, razdraženost, glad, ćud, istinkt, korist, — »govor«. Nestalo je bika tura, risa, ružičastog nesita. Ograničeno ima: medvjeda, divljih svinja, kuna, dabrova, crnih gušterica, orlova, sokolova, roda, čaplji, sova, labudova, zlatnousnih pastrva, sredozemne medvjedice i dr. Mnogo se izvažaju puževi, kornjače, zmije i dr. Zaštita faune može biti privremena, sezonska, prostorna, ali je najbolja svjesna individualna zaštita. Sisavce čovjek lovi iz športa ili koristi.

Ptice. Neke su zaštićene, a neke nisu. Neke su štetne, ako su se razmnožile u velikom broju, ali njih treba samo tjerati. Sve su one manje više korisne, jer čiste polje od miševa. Opasnosti za ptice su: zima sa snijegom, praćka, flobert, lov pod ploču, uništavanje gnijezda, lov pjevica (»oželanda«). Oplemeni sebe i gradi male kućice za ptičice u vrtu. Prstenovanje se vrši u načune svrhe.

Ribe. Ako nastavimo ovako sa istrebljenjem riba, morske flore i faune nećemo više vidjeti njihove primjerke ni u akvarijima. Neprijatelji ribe su podvodni ribolovci, a najviše dinamitaši, koji time uništavaju njih, sjeme, dno, ispašu.

Geologija. Zemljina kora je očuvala otiske nekadašnjeg života na zemlji: Paprati, ribe, školjke to su fosili. Pronađemo li ih onda treba označiti mjesto, sačuvati i javiti stručnjacima i muzejima.

Spilje. Fantastična djela prirode stvarana nekoliko stotina tisuća godina, topljenjem kap po kap. U spiljama ima: golubova, šišmiša, paukova, čovječje ribice, gljivica, plijesni. Na zidovima ima slika iz života prvog čovjeka, a i u zemlji ostataka životinja i ljudi (Krapinski čovjek). Ali spilje su oštećene, izmrčene, opustošene, okapine su uzete »za uspomenu« po kućama i domovima. Ni slomljeni spiljski komad ne uzimaj, jer time navađaš i drugoga da griješi! Ako to nisu rušili primitivni ljudi prahistorije, nemoj ni ti kulturan čovjek XX stoljeća!

Naša povijest. Priroda je puna kulturno-povijesnih spomenika naše prošlosti. Poštuj te znakove, table i zidove, ne ruši i ne mrči ih! Spomen table mogu imati i olovna slova, ali imaju tu lošu stranu što su nisko postavljene i pastiri onda vade olovo.

O zaštiti prirode nalazimo često pisano od planinara i neplaninara i ljubitelja prirode, već stotinjak godina.

Opasnosti u prirodi

Kolikogod je priroda lijepa i nama mila, toliko ima i opasnosti. One mogu biti lične, subjektivne i prirodne, objektivne.

Lične opasnosti. Drži se pravila: ako si bolestan ne idi na izlet, jer stvaraš neprilike i brige i sebi i drugima. Samo zdrav možeš postići uspjeh ili uspon. Prijete ti opasnosti od tjelesne slabosti, besciljnog lutanja, bolesne ambicije da uspiješ pod svaku cijenu. Sve ovo i slično neznanje može dovesti i do nesreće. Zato upoznaj najprije samoga sebe i ispitaj svoju sposobnost, prije izleta, da li ti kondicija i zdravlje dozvoljavaju taj izlet.

Prirodne opasnosti. Nepredviđene opasnosti nastaju uslijed terena, prirodnih sila ili životinja. Ako prirodu poznaš, onda ćeš lakše izbjeći opasnosti. U prirodi nastaju kameni odroni, prirodnim putem ili slučajno, nepažnjom gurnuti kamen, krhki kamen ili raspuklina — tad odmah viči i upozori one iza sebe. Opasnosti su i bujice, pa i odlomi uporišta ruke ili noge, poledica i poskliznuće, nevrijeme i noć na terenu, oluja vjetrovi i lavine, snijежne vijavice, strehe na rubovima, magle, ultravioletne zrake, također i slabe markacije. Kad grmi treba se raspršiti i razići, a željezo odbaciti, niti stajati ispod stabala. Prestrašene životinje, a u manje slučajeva gladne također su opasnost kao: ovčarski psi, zmije otrovnice, vuk, divlja svinja, medvjed i dr. Poznavati bi trebalo i otiske životinjskih šapa, glave i oblik zmija otrovnica i dr.

Drugim riječima na sve ovo gore rečeno bi bilo: planinar mora biti uvijek budan i snalažljiv, jer u najviše nesreća je kriv onaj koji je nastradao. Ne treba stvarati paniku, za utjehu ću vam reći, da sam, osim u hladnima danima, išao uvijek golih nogu, a vidio mnogo zmija, ali sam pazio i bio oprezan. Kao dugogodišnji vođa puta budno sam pratio opasnosti i teškoće. Posebno su me interesirali nesretni sluč.ajevi, proučavao sam ih i donosio zaključke. Već se prije mnogo pisalo i danas se piše o opasnostima u planini, ne kao oblik zastrašivanja, nego kao pažnja i upozorenje. Naš poznati alpinista Smerke piše (1968. br. 9/10) o strahu i opasnosti pri penjanju uz stijenu. Ja mislim, da se donekle moraju i drugi pridržavati određenih uputa da bi se pojačala njihova hrabrost, ali i budnost.

SIGNALIZACIJA I PRVA POMOĆ

Signalizacijom upozoravaš druge, da je netko zapao u teškoće ili da se je dogodio neki nesretni slučaj, te da treba priskočiti u pomoć. Vojska, izviđači, GSS imaju tu signalizaciju bolje obrađenu nego li planinari. Mi trebamo prihvatiti ove poznate znakove dok se nešto preciznije ne odredi.

Signalizacija se vrši zviždaljkom (pištaljka), vikanjem, pojačanom trubom od papira, zastavicama (Morse), raketom.

Jedan kratki znak je upozorenje, zov, brže kretanje, ne zastajkivanje, upozorenje da se nešto nepredviđeno dogodilo. Svakako, treba se okrenuti u smjeru zvuka prema vođi puta.

Šest puta u jednoj minuti svakih 10 sekundi, zatim slijedi stanka, a nakon jedne minute ponoviti isti znak, znači jača potreba ili nesretni slučaj. Taj se signal ponavlja sve dok se ne dobije odgovor u obliku signala koji se ponavlja tri puta u jednoj minuti, zatim slijedi stanka od jedne minute.

Jedan dugi znak znači veza je uspostavljena.

Onaj koji ima pištaljku mora biti upozoren, da ne puše u nju bez potrebe, jer stvara zabunu nepovjerenje, a ostali izletnici, da ne viču i ne mašu maramama. Navedeno bi trebalo obraditi sa viših planinarskih foruma i dostaviti svim društvima na upoznavanje.

Prva pomoć

Pravilno izvedena prva pomoć je dvostruka pomoć. Liječnika tu nema, ni vremena za gubljenje, a treba znati i pomoći, to je plemenita i drugarska dužnost. Slučaj može biti lakši, teži i sudbonosan. Kolikogod se mi nesreće čuvali ona može doći, kako na ulici tako i na planini. Ako smo upućeni i pažljivi tih slučajeva će biti daleko manje. Ono što

bezuslovno treba znati i vođa i izletnici je pružanje osnovne i pravilne prve pomoći prije nego li se unesrećenoga preda liječniku. Svaki izletnik mora poznavati osnove higijene, ishrane, spasavanja. Zato bi društva trebala obavezno, bar jednom godišnje, držati tečaj prve pomoći kojim rukovode stručnjaci, a svaki izletnik nositi i mali priručnik i malu prvu pomoć (Dr Ivan Stojanović: Medicina u planini). Ako je društveni izlet onda se nosi torbica prve pomoći i jedan je za to zadužen. Treba znati sve što mora biti u torbici i kako će se to upotrijebiti, previti, nositi. GSS djeluje obično kada je nesreća već nastala, a u zadnje vrijeme je ne većem izletu ili na radnim akcijama prisutan i jedan član GSS.

Treba znati kako pristupiti obradi rane, uboja, krvarenja (vanjskih i unutarnjih), uganuća, iščašenja, lomu, potresu mozga, visinskim bolestima, smrzavanju, gušenju od usova, vađenju upalog predmeta u otvor dušnika, udaru struje ili groma, ujedu zmija i životinja, sunčanici, toplotnom udaru, sunčanom slijepilu, grčenju, povraćanju, trovanju i dr.

Osim solidnog znanja treba imati i sav sanitetski materijal, medikamente, zavoje, i dr. te znati postupiti oko povrijeđenoga ili oboljeloga. Treba nostii i knjižicu prve pomoći. O ovom probelmu ima članaka od dr Željka Poljaka u časopisu »Naše planine« i »Naše zdravlje« kao o sunčanici, prtoglavici i dr. I to je planinarska literatura! Također sam čitao i o zahvali jednog unesrećenog izletnika, jednom nepoznatom planinaru (N. P. 1963. br. 1/2, str. 4).

Često puta slučajevi oboljenja dolaze i uslijed toga što kod planinara i uprave društva nije uobičajeno da se češće javljaju liječniku opće prakse. Razni defekti izletnika mogu unaprijed navijestiti da li će dotični na izletu oboljeti.

SADRŽAJNOST IZLETA

Često puta su naši izleti jednolični i dosadni, nemaju sadržaja, organiziraju se da se zadovolji forma ili statistika. Izlet treba da ostane u pozitivnom sjećanju djelomično ili u cjelini. On se mora zapamtiti po nečem specifičnom čime će se privući planinari i drugi puta. S pažnjom i voljom vođa će to uspjeti postići uz pomoć nekog člana grupe. Kratko, jezgrovito, malo predavanje, bolje rečeno, pričanje, naročito u vezi onoga što na izletu susrećemo ili smo doživjeti. Planinar vodi svoj dnevnik gdje bilježi svoja zapažanja o izletu.

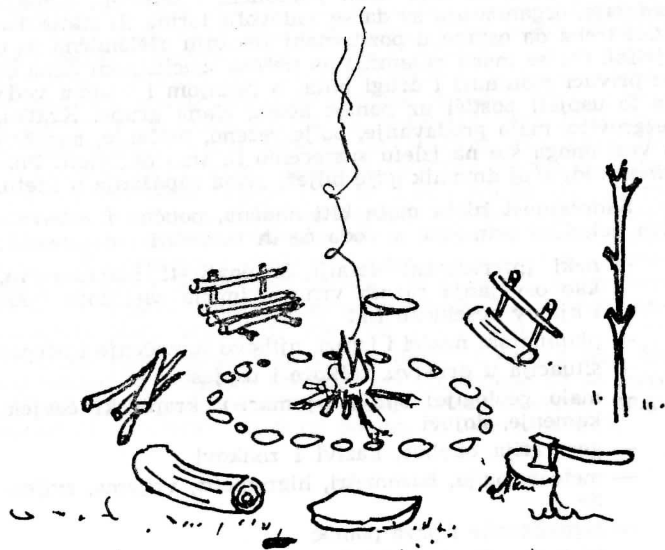
Sadržajnost izleta može biti naučna, poučna i zabavna. Evo nekoliko primjera, a vođa će ih razraditi i pripremiti:

— neki interesantni detalji iz povijesti planinarstva, kao osvajanja raznih vrhova, imena zaslužnih ljudi i njihov nesebičan rad
— planinarski nazivi i izrazi, njihovo tumačenje i učenje
— situacija u društvu, teškoće i uspjesi
— malo geologije: spilje (»jamari«), krapinski čovjek, kamenje, slojevi
— geografija okolice, nazivi i znakovi
— meteorologija, barometri, higrometri, vrijeme, zviježđe
— signalizacija i prva pomoć
— biologija, životinje i bilje
— zaštita prirode, opis rezervata i zaštićenih objekata
— opasnosti u prirodi
— susreti na putu: selo sa običajima, folklor, tvornice, ustanove, ruševine, spomen ploče i spomenici
— opća povijest toga predjela

— radne akcije: markiranje, sadnja ili čišćenje šume, gradnja planinarskih objekata i sl.

— zabavni dio: igre, zabavne igre, prepričavanje zgoda i nezgoda prijašnjih izleta, lutrijica, planin. pitanja i odgovori, foto grupe sa okolicom, pjesma, svirka, kolo, kupanje, te kakvo malo veselo iznenađenje itd.

Mlađi su puni dinamike, stariji vole tišinu, svakom daj svoje, pa će svi biti zadovoljni. Ove teme prilagoditi vrsti izleta, a popis planinarske literature može obilato pomoći.

POVRATAK

Put povratka nastojati izvesti drugim smjerom, ali zato isti taj izlet izvesti drugi put obratnim smjerom, jer priroda je uvijek različita gledana u jednom ili drugom smjeru, bilo lisnata ili gola ili pak snijegom pokrivena.

Pri vraćanju treba ocijeniti vrijeme kretanja s izvjesnom rezervom, jer nas putem može nešto spriječiti pa ćemo zakasniti, tada nećemo ubrzati tempo, jer je potrebno da baš tada tempo bude sporiji. Lakše je kada povratak nije vezan uz neko prevozno sredstvo, koje nikoga ne čeka. Vođa mora računati i na vrijeme, da može izvaditi putne karte, pa on ili netko iz grupe ubrzati svoj tempo. Nije poželjno vratiti se previše veselo ili bučno, već solidno kako to dolikuje planinaru. Iako si umoran ipak prepusti sjedeće mjesto starijemu!

Ne rasprši se na rastanku, već se oprosti i rukuj, a vođi reci makar mali hvala, da opovrgneš mišljenje kako vođa mora da »posijedi da bi izlet uspjeo.« Tako će i vođa imati više volje za drugi put ili će dotičnu grupu izbjegavati, ako je zbog njezine nediscipline »posijedio«.

Kad dođeš kući opereš se i odmoriš, sjedi i opiši izlet, utiske, nabavi fotografije, a ako si crtač onda ih popratí sa zgodnim sličicama-događajima.

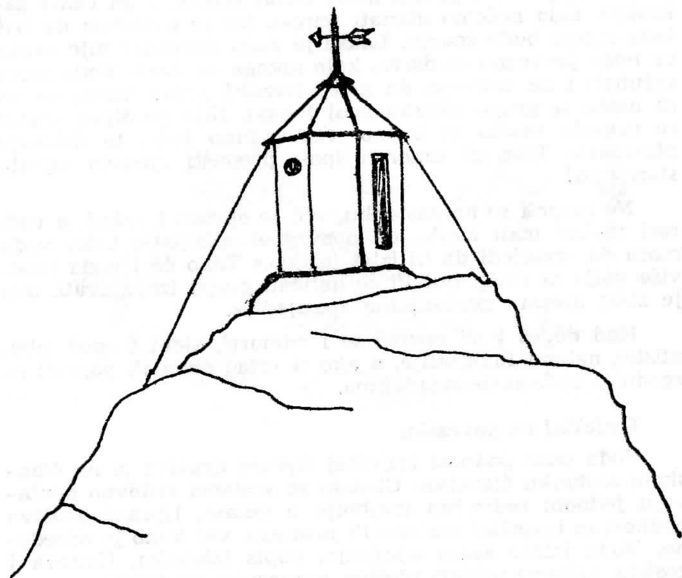
Izvještaj na povratku

Vođa puta podnosi izvještaj Upravi društva ,a na članskom sastanku članstvu: Članski se sastanci redovno održavaju jednom sedmično (najbolje u petak). Upravi društva podnosi se izvještaj usmeno ili pismeno, već kako je određeno. Vođa izlaže svoja opažanja, popis izletnika, članova i gostiju, vrijeme uspona pješice, prevoznim sredstvom, a specijalno negativne pojave, da se takve ne bi više ponovile.

Uprava to registrira i poduzimlje daljnje korake. Statističaru predaje popis izletnika, a blagajniku pismeni financijski obračun sa potpisom još jednog člana, najbolje pomagača.

Članstvo na članskom sastanku izvještava ukratko o izletu uz primjedbe i zapažanja. Vođa puta bi trebalo, da donese ili da se pobrine za fotografije i pokaže uzroke na prvom članskom sastanku, prikaže evenutualno i diapozitive ili film, te agitira za drugi put. Neki duhoviti članovi mogu prikazati izlet i sa šaljive strane.

Na koncu još jedanput! Slušaj i poštuj vođu puta, budi kulturan, planinarski odgojen i discipliniran, pa će izlet uspjeti i svi ćemo biti zadovoljni. Kad si planinarski odgojen i radišan, kada si zaslužan, onda te priznanje i odlikovanje neće mimoići.

RAD SA OMLADINOM I DJECOM

Više puta sam isticao nama svima poznato: »Malo smo dali planinarstvu, ako ne odgojimo mlade kao dobre planinare«.

Neka uglavnom omladini posluži ova knjižica. Omladinu poslije upisa treba pravilno prihvatiti i odgajati prema prijašnjim uputama. Omladina dolazi nepripremna i na svoj način dinamična. Prihvativši što im najbolje odgovara uz dobre vođe i savjetnike zavoljet će planinarstvo te nakon školovanja neće napustiti planinarska društva. Društva moraju imati svoje članske sastanke, pa i omladinske, na kojima će omladina biti poučena, usmjerena i zainteresirana. U tom nastojanju treba da učestvuje cijelokupno starije članstvo, a ne samo članovi uprave ili samo neki članovi, jer u tom slučaju je efekat obično negativan. Mladi onda zaključe, da je samo jedan koji uvijek »diktira i prigovara«.

Djeca su srž oko koje su Uprava mora i pored drugih zadataka najprije angažirati. Vrlo je lako učlaniti neki razred, jer je niska članarina, ali tu grupu uskladiti, odgojiti i pretvoriti u planinare teško je. Zato treba upisati približno onoliko koliko društvo za njih ima vođa ili pak odgojiti više vođa za te najmlađe, da se članstvo ne gubi.

Mi tu djecu, pionire, razlikujemo na one koje na izlete vode roditelji koji su i sami planinari, zatim one koji se upišu i vode ih planinarska društva uz više ili manje pogodnog vođu koji nije nastavnik, i na poslijetku one, koje vodi njihov nastavnik, član Uprave planinarskog društva, naravno uz svestranu podršku drugih članova društva.

Razumijevanje škole i velika volja nastavnika uz što veću pripomoć uprave i drugih srodnih društava, sa garancija uspjeha. Škole bi morale propagirati češće izlete u prirodu uz pomoć planinarskih društava.

Prije izleta treba održati sastanak sa mladim izletnicima uz obavijesti, upute, upozorenja, predavanja i eventualno nekom tihom igrom u sobi u prostoriji društva. Izlet treba pripremiti da bude zanimljiv, da već slijedeći bude privlačan. Recimo, da za prve izlete nauče visine brda i vrhova, nešto zemljopisa i povijesti i sl., a na izletu upriličiti nagradno natjecanje. Pokazati im te vrhove koje su naučili, dopuniti povijesni dio i sl. Poželjno je znati jesu li sva djeca zdrava, jer bolesnik je teret i sebi i drugima. Tu bi morao imati riječ liječnik sportske medicine, ali ni sa običnom prehladom se ne ide na izlet, jer se stanje može pogoršati. Održavati vezu sa roditeljima.

Na izletu paziti na red i pretjecanje zato uz vođu mora biti i jedan pomoćnik. Kretanje je uvijek u »koloni po jedan«. Djeca gaze bolje od starijih i nikada se ne umore! Vođa ima popis i često ih prebrojava.

Na izletnom prostoru, najbolje oko domova, ili skloništa mogu se izvesti razne igre i tako paziti da se ne rasprše. Ne biti krut, nego blag u upozorenjima, a prerkšitelje kasnije u društvu pozvati na odgovornost. Vođa se mora djeci približiti u igri i razonodi. Treba reagirati i upozoravati na grube riječi, tučnjave, krađe, neuljudnosti, na pozdravljanja prolaznika, ustajanje starijem i sl. Sadržajnost uskladiti sa prećašnjim poglavljem, ukoliko njima odgovara. Pištaljkom davati ugovorene znakove i upozorenja.

Pretjerano skakanje izaziva žeđ, pa im treba o tom držati predavanje. Jednom mi je falilo vode da se dovrši cementiranje željeznog stupa, pa sam izlio moju čuturicu »bevande« (razvodnjeno vino) na očigled žednin mališana objasnivši im stručno zašto bi radna akcija pretrpjela neuspjeh, ako bi se cementiranje nastavilo drugi put.

Hranu nosi sobom svaki prema prijašnjim uputama, nekad se može prigotoviti zajednička hrana. Poželjan je dodatak hrani, recimo, čaj s kruhom i maslacem, već prema mogućnostima društva, a te mogućnosti treba društvo obezbijediti.

Preporuča se osnovati i neku »putnu blaganju« ili neku kutiju »doprinosa za pionire«, jer i mi stariji plaćamo malu članarinu. Zatim uspostaviti financijske kontakte sa raznim društvima i ustanovama kao: Socijalstičkim savezom, Fiskulturnim organizacijama, Dječjom pomoći, Crvenim križem, Našom djecom, Industrijama, te raznim drugim koje molim da mi oproste, ako ih nisam spomenuo. Često se događa, da na izlet idu djeca čiji su roditelji bolje situirani, a oni drugi ne mogu, onda se osjećaju pogođeni, pa je nastavniku ili vođi teško.

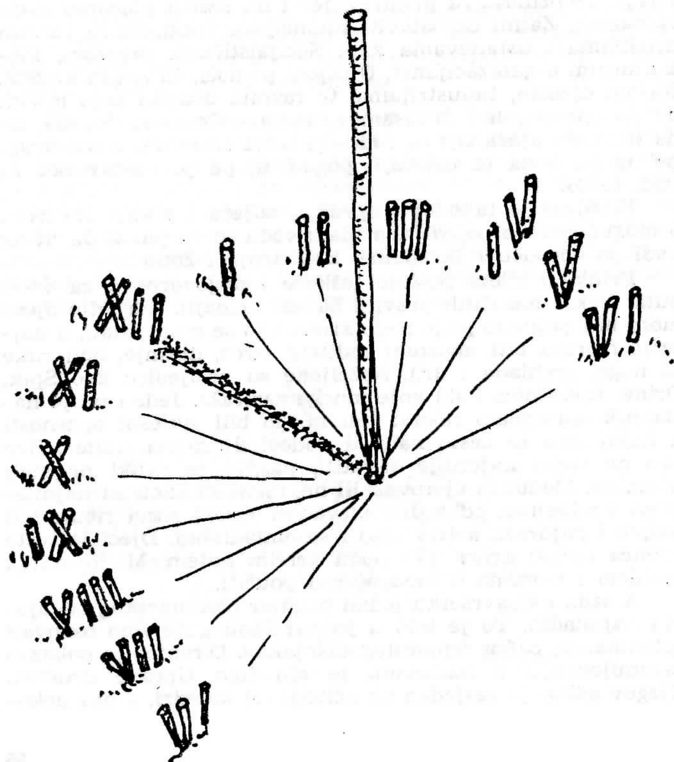
Problem je također i oprema, odjeća i obuća što ovisi o mogućnostima pojedinaca. Zato vođa mora paziti da ih ne vodi po bespuću i škrapama, kroz trnje i žbunje.

Prilikom izleta postoje teškoće i odgovornosti za vođu puta. Nekih naročitih pravila Savezi nemaju. Zdravlje djece mora biti potpuno prije nego krenu i to se mora znati, a najprije moraju biti upoznati roditelji (srce, disanje, boli ruke ili noge, prehlada i dr.). Neželjene su posljedice kao Špik, Drina, Bjelašnica i sl.) koje mnoge zastraše. Jedan mi je nastavnik opravdano rekao: »mi nismo bili svijesni opasnosti u kojoj smo se često nalazili vodeći djecu na izlete«. Sve ovo ne treba najcrnije shvatiti, pažnja je veliki prijatelj izletnika. Međutim vjerovali ili ne, meni su izleti sa najmlađima i mladima, od milja nazvanim »moja sitna riba«, bili uvijek i najdraži, a isto tako i sa omladinom. Djeci je često okolica (ulica) kriva, ako pođu krivim putem. Mi ih stariji možemo i moramo u mnogočemu poučiti.

A sada na završetku jedan primjer planinarskog odgajanja najmlađih. To je bilo u jednoj školi gdje smo osnovali »planinarski odbor trinaestogodišnjaka«. Direktor je pokazao razumijevanje, a nastavnik je bio član Uprave društva. Njegov odbor je zasjedao na učiteljevoj katedri, a nas neko-

liko starijih smjestili smo se u zadnjim klupama, pazili, upoznavali i propisno tražili riječ kad smo htjeli govoriti. Taj odbor 13-godišnjaka je zajedno sa ostalim mladim članovima rješavao sastanke, izlete, logorovanja, članarine, disciplinu, sporne točke, a prekršiteljima sa izleta »skidao glave« — izricao kazne (obično da nemaju pravo ići slijedeći put na izlet). Mi bi stariji onda uskakali, poučavali, i »spasavali glave« tih prestupnika. I odbor je savršeno funkcionirao više godina, a nastavnik se samo njima hvalio.

Zar tako ne može biti i u drugim društvima i školama?

ZAKLJUČAK

Iako sam nastojao sve što više skratiti i pojednostaviti da bi se priručnikom moglo lakše služiti, morao sam iznijeti i ovaj dodatak kojega vođa puta i izletnici mogu i te kako koristiti, koji im je dapače potreban.

Popis planinarske literature je umetnut da bi se sva poznata planinarska literatura našla na jednom popisu i služila svima vođama i izletnicima, a i svima planinarima.

Popis društava i domova u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini također je potreban vođi puta radi dopisivanja i traženja podotaka, ali nažalost to nisam mogao u cijelosti dobiti. U pripremama je da svaka Republika izda svoj Vodič i tamo će biti potpun popis.

Izletnik koji ide na planinu prolazi također kroz mjesta i gradove i ima želju da bar djelomično upozna njihove znamenitosti ili općenito želi neke informacije. Poželjno je da Društvo ili vođa nabavi prigodne prospekte, koje svako turističko društvo ima, prouči ih i upozna izletnike.

Za Split i bližu okolicu stojim mu na usluzi. Adresa A. G. Kragujevačka 15/III.

POPIS LITERATURE

Sav prikupljeni materijal, koji je ovdje ukratko opisan u prethodnim poglavljima, može se opširnije naći u ovom poglavlju popisa literature. Ovo poglavlje sadrži :priručnike, vodiče, knjige koje se odnose na planinarstvo i služi vođi puta i izletnicima. Neke su knjige zastarjele, jer život kreće dalje, ali ih ipak treba pročitati. Popisano je svo ono što imam u mojoj planinarskoj biblioteci ili sam mogao pokupiti po drugim bibliotekama i popisima. Radi lakšeg snalaženja razdijeljeno je po grupama i približno godinama izlaženja. Neka izdanja se još mogu dobiti u trgovini ili Savezima, a neka u bibliotekama Društava ili Gradskim i Naučnim bibliotekama. Voditi računa da su neka izdanja zastarjela, a nisu obnovljena.

Međutim, svaki planinar trebalo bi da ima u svojoj biblioteci bar neke osnovne knjige kao: Kroz visoke planine, Medicina u planini, Vodiči po planinama i domovima Jugoslavije, časopis »Naše planine« i druga planinarska i priručna izdanja. Dopuna svakodnevnog štiva pored redovne štampe i beleatrističke neka bude i planinarske literature. Koliko god Savezi nastojali oko štampanja planinarske literature toliko im i mi pomognimo. Jedan mali tanki broširani kalendarić sa nekim podacma dobro bi nam došao, pa i upute na ciklostilu (bilteni) rado bi bili primljeni među članovima. Naravno sve ovo zavisi uglavnom o financijskim sredstvima i mogućnostima.

Općenito o planinarstvu

Dr Radivoje Simonović: Đaci planinari — Vojvodina 1923.

A. Stanojević: Planina i sport — Beograd 1923.

Prof. Umberto Girometta: Planinarstvo u Krasu — Split 1922.

Dr Smiljana Mikačić: Planinarstvo i zdravlje — PD »Mosor« 1929. i u »Hrv. plan.« 1928 str. 75 i 78.
PS Srbije: Razvoj i značaj planinarstva — Beograd 1950.
Dr Ante Cividini: Planinarska misao. Idejni razvoj HPD —»Hrv. plan.« 1934. str. 337.
Ing. R. Stefanović: O planinarskoj opremi — Beograd 1950.
Koča Jončić: Razvoj i značaj planinarstva — PSSr. Beograd 1950.
Ante Grimani: Uloga planinarstva — Spomenica PD »Mosor« 1926—1951.
Stojčević-Jovanović-Stefanović: Kako da planinarimo — PSSr. Beograd 1951.
Zgaga-Gropuzzo: Kroz visoke planine — Sportska str. bibl. Zagreb 1952.
Rade Kušić: Naše planine i planinarstvo — Beograd 1954.
Vladimir Blašković: Planinarstvo u Hrvatskoj 1874—1954. Zagreb 1955.
I kongres planinara Jugoslavije Beograd 1955:
Rade Kušić: Planinarstvo i njegov razvoj u našoj zemlji
Bogdan Kurepa: O izgradnji planinarskih objekata
Dr Mirko Potočnik: Alpinizam i GSS
T. Andrejević: Uputstvo za rad planinarskih organizacija
»Naše planine«: Specijalni broj 1/2 1959. popis svih članaka od 1949. do 1958. i »Hrv. plan.« od 1898. do 1944.

Časopisi

»Hrvatski planinar« — Zagreb 1898. do 1944.
»Naše planine« — Zagreb od 1949. do danas.
»Planinski vestnik« — Ljubljana od 1895. do danas.
»Naše ljepote« — Sarajevo od 1928. do 1929.
»Putnik« (kasnije »Vesnik«) — plan. tur. revija PD »Fruška gora« Novi Sad 1934. do 1941.
»Glas planinara« — Sarajevo od 1944. do 1945.
»Planinar« — Sarajevo od 1949. do 1953, 1958. do 1959.
»Staze« — Sarajevo od 1961. do 1962.
»Kroz planine« — Beograd od 1951. do 1962. (ukupno 21 svezak).
»Glas Đerovice« — Đerovica — Peć od 1956. do 1960.
»Kamenjak« — Rijeka od 1962. (na šapirografu), od 1970. do danas kao »Planinarski list«.

Godišnjaci i kalendari

PS Srbije: Godišnjak za 1950. — Beograd 1951.
PS Srbije: Planinarstvo Srbije 1901. do 1951. — Beograd 1951.
PS Hrvatske: Kalendar džepno izdanje — Zagreb 1951, 1952, 1953.
PS Jugoslavije — Brilej i Čelar — Planinarski kalendar 1934.
PD »Željezničar« — Sarajevo — 20-godišnjica 1950. do 1970.
PD »Treskavica« — Sarajevo — 20-godišnjica 1950. do 1970.

Alpinizam i Gorska služba spasavanja GSS

Marijan Peršić-Belač: Prelazna tehnika — Fisk. založba Slovenije 1950.
Dr Mirko Potočnik: Alpinizam i GSS — 1955.
Zlatko Smerke: Alpinistički vodič — Sportska štampa Zagreb.
M. Kajzelj: Naš alpinizam — Ljubljana.
Levstek-Kočevar-Kilar: V naših stenah — Ljubljana.
Vestl Mariner: Suvremena tehnika spasavanja u planinama.
Dr A. O. Župančić: Visinska fiziologija 1970.
PS Slovenije: Penjački usponi u zapadnim Julijskim Alpama — 1970.
F. Savenc: Opis i registracija planinarskih uspona »Naše planine« 1971. br. 3/4.

Spiljarstvo

HPD »Mosor«: Vranjača — Split 1929.
Petar Kumičić: Biševska spilja — Dubrovnik 1932.
Komisija za speleologiju PS Hrvatske: Osnovna znanja iz speleologije Zagreb 1961.
PD »Željezničar«: Časopis »Speleolog« — Zagreb 1957—1961.
PD »Željezničar«: Bilten »Jamarske sekcije«
Jamarski priročnik: — »Mladinska knjiga« — Ljubljana 1964.
Vlado Redenšek: »Naše planine« — Popis spilja i ponora u Hrvatskoj 1958. br. 3/4, 1959. br. 7/8, 9/10, 11/12, 1960. 5/6, 9/10, 1961. br. 7/8 str, 151 i 189.
Srećko Božičević: Horvatova pećina uz branu Sklope — Geološki vjesnik Zagreb 1969.
Srećko Božičević: Pećine, jame i ponori s vodom u podnožju Dinarskog krša JAZU Zagreb 1969.

Smučanje — Skijanje

Badiura: Smučar
Dr Ivo Lipovšćak: Bijeli sport Zagreb 1924. i 1932.

Savjeti planinarima skijašima »Hrvatski planinar« — 1932. br. 1
Škutelj-Šafar-Kumer: Od skijaške škole do natjecanja FISAH Zagreb 1952.
Škutelj: Skijaški leksikon — FSH 1950.
M. Nišović Smučanje — Smučarski savez Srbije 1950.
Ćiril Praček: Slalom — Stručna biblioteka 1952.
Ivica Šafar: Skijaški skokovi — Sportska stručna biblioteka Saveza sportova Zagreb.

Markiranje

Prof. U. Girometta: O markiranju planinarskih puteva u primorskom kršu — HPD »Mosor« Split 1927.
Ing. R. Stefanović: Uputstva za označavanje planinarskih staza 1940, PS BiH — 1950.
Pravo na markiranje putova pa i po privatnom zemljištu — »Hrv. plan.« 1930. br. 4.

Orijentacija

D. Đorđević: Čitanje karata i krokiranje — Beograd 1938.
V. M. Dorbić: Osnova topografije — Sarajevo 1940.
Vel. K. Urošević: Kako se prave reljefi — »Prosveta« Bgd. 1946.
Ing. Petar Mardešić: Kako se čita karta — Naučna biblioteka Zagreb 1950.
Z. Majtin i D. Novak: Orijentacija i čitanje karata — Sport. str. bibl. FISAH PSH 1951.

Logorovanje — Taborovanje

Godec-Guzelj-Lavrenčić: Izleti in taborjenja — Mladinska knjiga Ljubljana 1950.
Teodor Andrejević: Planinsko taborovanje — PS Srbije Bgd. 1951.
PS Srbije: Priručnik za izlete i logorovanja 1949.
Ljubomir Milojević: Izleti i logorovanja PSJ Beograd 1951.
Rupko Godec: Camping, turističko šatorovanje — Tur. savez Jugoslavije Beograd.

Poznavanje prirode

Robert Mac-Milan: Postanak sveta — Beograd 1927.
Prof. U. Girometta: Morska fauna u izgradnji planina — HPD »Mosor« Split 1930.

V. A. Obručev: Porijeklo gora i kontinenata — Nakladni zavod Hrvatske Zagreb 1948.
Prof. dr Ivo Horvat: Nauka o biljnim zajednicama PSH 1949.
Prof. dr Ivo Horvat: Šumska zajednica Jugoslavije 1949.
Vojin Gligić: Iznad granica šume — PSBiH Sarajevo 1950.
Anton Malik: Planine u Julijskih Alpah 1951.
P. Fukarek: Materijal za bibliografiju o kršu — Sarajevo 1951.
Mr. Zlatko Malović: Naše planinsko ljekovito bilje 1951/52.
Pelcer-Matan-Bertović: Prilog planinskih karti Risnjak — Snježnik PSH Zagreb 1952.
Ramiro Bujas: Iz psihologije životinja — Hrvatsko prirodoslovno društvo Zagreb 1957.
Dr Branimir Gušić: Čovjek i Kras — »Krš Jugoslavije« 1957. br. 1.
S. Matvej: Bibliografija Jugoslavije — Beograd 1961.
Aleksandra N. Kusalović: Poznavanje i gojenje planinskog cvijeća Naučna knjiga Beograd.
Dr Kosta Petković: Postanak planina sa primjerima iz Jugoslavije Bibl. Kolarčevog univerzieta 1954.
Vladimir Blašković: Prostor i reljef Hrvatskog zagorja — preštampano iz NP 1958. br. 4.
Ivo Mataničkin: Otrovne životinje — Mala naučna knjižnica 1954.
Ing. Petar Matković: Vegetacija Marjana — Znanstvena bibl. Mat. hrv. Zagreb 1959.
Ing. Petar Matković: Biljka — Čovjek — prostor — Znanstvena bibl. Mat. hrv. Split 1970.
Gert von Natzmer: Tajni život prirode — Matica hrv Zagreb 1960.
Henza/Zimmermann: Pernati prijatelji u vrtu i šumi — Mladost. Drž. založba Slovenije Znanje 1966.
Planine, rijeke, jezera Jugoslavije — Spektar Zagreb 1968.

Zaštita prirode

D. B. Čolić: Zaštita prirode planina — 1958.
Zaštita prirode u Hrvatskoj — Zavod za zaštitu prirode — Zagreb 1961.
Krka i problemi njezine zaštite za zaštitu prirode — Zagreb 1953.
»Priroda«: Časopis Zagreb.

Pošumljavanje

Gustav Krklec: Pioniri pošumljavaju — (pjesma u slikama) — Min. šuma Nakl. zavod Hrvatske Zagreb 1947.
Ing. S. Brixy-Ing. I. Čolaković: Kako pušumljavamo — Min. šuma Nakladni zavod Hrvatske Zagreb 1949.

Vrijeme

Prof ing. E. Marki: Vrijeme — »Pomorstvo« Split 1950.
Dr P. Vujević: Meteorologija — Beograd 1950.
Prof. Berislav Makjanić: Kakvo će vrijeme — Seljačka sloga Zagreb 1951.
August Pisačić: Što treba znati o vremenu — »Hrv. plan.« 1933. br. 2.

Prva pomoć

Dr V. Smodlaka: Sportske povrede i prva pomoć — Beograd 1948.
Dr V. Smodlaka: Uvod u sportski medicinski rad — Beograd 1951.
Dr Ivan Stojanović: Medicina u planini i GSS — PSS Sportska knjiga Beograd 1961.
Ćiril Praček: Među gorskim reševalci — GRS Slovenija Ljubljana 1963.
F. Schmitt: Nevarnosti (opsanosti) v gorah — PS Slovenije 1970.

VODIČI

Po Jugoslaviji

Mirko Viner: Ljeti i zimi po Jugoslaviji — Jadranska straža Zagreb 1933.
Novi vodič za ljeto i zimu kroz Jugoslaviju — Stvarnost Zagreb 1962.
Martić-Rakić: Turistička mjesta FNRJ — Turistička štampa Beograd 1955.
Turistički savez Jugoslavije: Provedit odmor u prirodi — Beograd
Turistički savez Jugoslavije: Kuda na odmor (primorska mjesta) — Beograd 1964.
Turistički savez Jugoslavije: Kuda na odmor (planine, jezera, banje) — Beograd 1964.
Planinarski savez Jugoslavije: Vodič po planinarskim domovima Jugoslavije Beograd 1957.

Hrvatska

J. Pasarić: Gorski kotar — Zagreb 1926.
Dr Krsto Stošić: Rijeka Krka 1927.
Dr Josip Poljak: Planinarski vodič po Velebitu — HPD Zagreb 1929.
Društvo »Matija Gubec«: Vodič kroz Hrvatsko zagorje — Zagreb 1946.
Samoborski planinarski vodič — Samobor Narodna knjiž 1956.
Prof. M. Orešković: Vodič kroz Samoborsko gorje — »Naše planine« 1952. br. 7/8.
PD »Japetić«: Planinarski vodič Samoborskim gorjem — Samobor 1954.
Turistički savez Zagreba: Kamo na izlet — Zagreb 1958. i 1960.
Dr Željko Poljak: Medvednica — PSH Zagreb 1960.
Dr Željko Poljak: Planinski vodič po Hrvatskom zagorju — PDH Zagreb 1960.

Keler Ott: Žumberak i Žumberačka gora — PSH 1961.
Turistički savez Rijeka: Gorski kotar — Rijeka 1954.
Dr Željko Poljak: Vodič po Gorskom kotaru — PSH Zagreb 1962.
Dr Željko Poljak: Vodič po Kleku — PSH Zagreb 1959.
Drago Paulić: Vodič na Plitvička jezera — Zagreb 1926, 1960, Sarajevo 1954.
PD »Vinica« Duga Resa Po Lici i Kordunu 1955.
Dr Željko Poljak: Velebit — PSH Zagreb 1969.
Dr Karlo Firinger: Jankovac Planinarsko središte Slavonije — PD »Osijek« 1954.
Prof. Antun Petrović: Ljeto i zima u Požeškim planinama — PD »Sokolac« Slavonska Požega 1956.
PD »Maribor«: Odmlevi sa Kozjaka 1955.
Zlatko Junanec: Planinarstvo i turizam kotara Daruvar — PD »Petrov vrh« Daruvar 1958.
Dr Željko Poljak: Orjen i njegova skupina — PSH Zagreb 1959.

Slovenija

Dr A. Brilej: Priročnik za planinare — Drž. založba Slovenije 1951.
Rudolf Badjura: Na Triglav u kraljesvo zlatorogovo — Ljubljana 1922.
N. Lavšin: Gorski vodiči v Julijskih Alpah — PZ Slovenije 1961.
Franc Planina: Slovenija — Turistički vodič Ljubljana 1964.
Dr F. Mišič: Lik in mik zelenega Pohorja.

Bosna i Hercegovina

Ing. Jovo Poparić: Kroz planine Bosne i Hercegovine — Planinarska društva u Sarajevu 1935.
PD »Bjelanšica«: Planinarske kuće i domovi BiH 1955.
Hamdo Tabaković: Planinarski domovi BiH — NP 1962. br. 5/6.
PD »Treskavica«: To je naša planina 1964.
Josip Bači: Trebević — vodič PD »Željezničar« Sarajevo 1970.

Srbija

Živorad M. Jevremović: Planine zapadne Srbije — Beograd 1953.

Živorad M. Jevremović: Planine okoline Beograda — Beograd 1957. i 1961.
Dr Vidrić: Vodič na Avalu — Beograd 1955.
Dr Vidrić Vodič po planini Tari — Beograd 1963.

Crna Gora

Bušić-Cerović: Durmitor — Beograd 1938.
PSD »Javorak«: Kanjon Nevidio — Nikšić 1950. i 1970.
Miloš Bojanović: Durmitor — PD »Javorak« Nikšić 1957.
PD »Đerovica«: Prokletije — Peć 1958.
Koča Jončić: Prokletije i Sandžačke planine — Kolarčev univ. Beograd 1955.
Ing. A. Kostić: Durmitor — Turistički savez Crna Gora Titograd 1962.

Ostala izdanja

Petar Zoranić: Planine — Venecija 1565. (napisano 1536.).
E. Reclus: Šta priča planina — Srp. knjiž. zadruga Beograd 1900.
Vjekoslav Cvetišić: Sa planina i gora — Zagreb 1925.
Karla Kolesarić: Priče i pripovjetke sa Plitvičkih jezera.
Prof. U. Girometta: Velikom Paklenicom na Vaganjski vrh — HPD »Mosor«. Split 1930.
Prof. D. J. Deroko: Drina — Novi Sad 1930. i 1939.
Raško Dimitrijević: Knjiga o planini Beograd 1938.
Prof. U. Girometta: Popis raznih brošura i članaka speleoloških, prirodoslovnih, planinarskih i dr. »Hrv. plan.« 1939. bu. 6 str. 173.
Brevinac: Našim planinarima Beograd 1949.
Milan Butorac: Osvajanje Himalaja — »Priroda« Zagreb 1951.
Ing. Ratimir Stefanović: Zapisi iz naših planina — Novo pokoljenje Beograd 1951.
Ing. Ratimir Stefanović: Cilj Mont Everest — Sportska knjiga Beograd 1952.
Maurice Herzog: Anapurna — Mladost Zagreb 1954.
Džon Hant: Pobjeda nad Everestom — Minerva Subotica 1954.
Lavoslav Dollinšek: Slovenske Alpi — Beograd 1954.
PD »Avala«: Ljudi i priroda u našim planinama — Beograd 1955. i 1959.
Ing. R. Stefanović: Borba za Himalaje — Naučna knjiga Beograd 1955.
Tibor Sekelj: Oluja na Aconcagui — Epoha Zagreb 1955.

Milan Butorac: Osvajanje najviše planine svijeta — Mount Everesta Mala naučna biblioteka Zagreb 1956. Hrv. prirod. društvo.
Milan Butorac: Na vrhu svijeta — Mala naučna bbilioteka Zagreb 1956.
Prof. D. J. Deroko: Kajakom i splavom niz Drinu — 1952.
Rade Kušić: Uspon na Kilimandžaro — Biblitoeka Kolarčevog univerziteta.
Tasovski-Sičić: Kitka — P. S. »Skoplje« 1959.
Belač-Debeljak-Mahkota: Noči in viharji — Mladinska knjiga Ljubljana 1960.
Jaka Čop: Svet med vrhovi — Državna založba Slovenije Ljubljana 1962.
Hans Förster-Grossler: Juriš na vrhove svijeta — Stvarnost Zagreb 1962.
Frison-Roche: Velika pukotina — V. Masleša Sarajevo 1965.
PD »Sokolovac«: S požeškim planinarima Papuk planinom — Slavonska Požega 1966.
Milošević-Brevinac: Beli Kopaonik — Beograd 1968.
Alon Gre: O planinama (slikovnica za pionire) — V. Masleša Sarajevo 1967.
Dalahaye-Mariel: Maja u planinama (slikovnica za pionire) — Novi Sad, Zagreb, Beograd, Ljubljana, Skoplje.
»Naše planine« Kronološki popis planinarske literature od 1898 NP 1957. br. 8/12 str. 235.
»Naše planine«: Popis planinarske literature na stranim jezicima NP 1954 br. 1, 2, 3, 4, 1956. br. 1, 1957. br. 8/12.

SADRŽAJ